

ניסן תשפ"א | מרץ 2021 | פסח

גליון
04

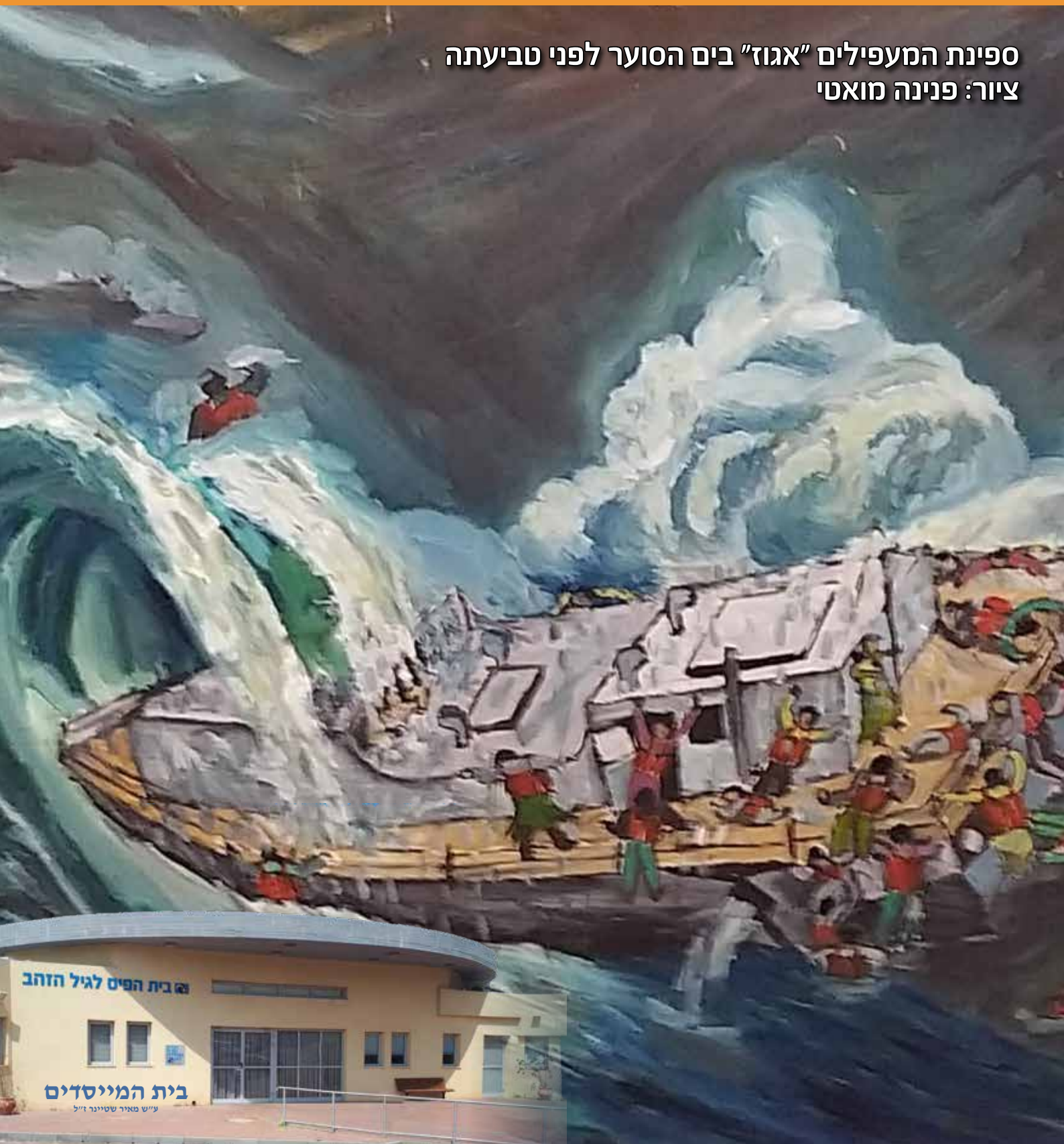
עת לדעת

ועט לטעת

ביטאון 50 פלוס אלקנה

ספינת המעפילים "אגוז" בים הסוער לפני טביעתה
ציור: פנינה מואטי

בית הפיס לגיל הזהב

בית המייסדים

ע"ש מאיר שטיינר ז"ל

- 9-10..... הצבי ישראל על במותיך חלל -אבי רוגובסקי
- 11..... הכרזת המדינה בעיני ילד בן עשר- דוד ברוקנטל
- 13-15..... פנינה באלקנה - פנינה מואטי
- 17-18..... יומן קורונה - רחל דאום
- 18..... מלה בסלע - יהודה כהן
- 19..... במחשבה צלולה - אלי שדה
- 2..... דבר המערכת
- 3..... משולחן המועדון - רוחי רוזנבלום
- 4..... אותיות פורחות - פרופ' הלל ויס
- 5-6..... תגלית - כולם מדברים על דניא - RNA פרופ' ירון שבטל
- 6-7..... לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה - מוטי מינצר
- 7..... "השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין" - הרב ד"ר פינחס הימן
- 8-9..... משואה לתקומה כי דם עבדיו יקום- ד"ר מילכה צלמון

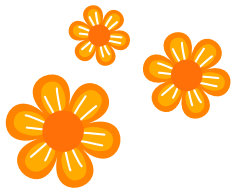
דבר המערכת

למישהו לבכות. הפחד הגדול ביותר הוא שסיפרנו את סיפור השואה והמסר לא עבר" (אלי ויזל). לכן חשוב להעביר את המסר נכון. האירוע המשמעותי הזה אומר שהודות לאמונה, לתושייה ולגבורה הצליח העם היהודי לחרות על דגלו את הסמל מ"שואה לתקומה". **יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ופעולות האיבה** (ד' באייר). ביום זה מתייחדים אזרחי ישראל עם זכר הנופלים במערכות ישראל ובפעולות האיבה, אשר בזכות הקרבתם המדינה חיה וקיימת. גם כאן יש ציווי מוסרי של "לזכור ולא לשכוח" ולהעביר מורשת זו לדורות הבאים. "ונזכור את כולם, את יפי הבלורית והתואר...". **יום העצמאות** (ה' באייר) - מיד בתום יום הזיכרון נחגג את יום העצמאות. המעבר החד ביניהם נועד להדגיש את הקשר בין הנופלים ומסירות הנפש שלהם לבין תקומת מדינת ישראל. יום העצמאות מהווה תזכורת לסיום התהליך "מעבדות לחירות" בדרך ל"ארץ המובטחת". יציאת מצרים, יום השואה והגבורה, יום הזיכרון ויום העצמאות עוברים "כחוט השני" ומדגישים את הקשיים והגבורה במעבר "מעבדות לחירות", עיצבו את העם היהודי והישראלי והובילו להקמת מדינת ישראל.

בתקופת הקורונה, אנו מתמודדים עם "חירות מוגבלת" בידודים וסגרים למיניהם ולמרות זאת אנו זוכים לראות ערבות הדדית, רצון להתנדב ולסייע. בתקופה זו אנו גם רואים את המלחמות על האופי הדמוקרטי של המדינה, כדי לשמור על חירותה. ולמרות בחירות שלצערנו חוזרות ונשנות, צריך גם להודות על כך שניתנת לנו הזכות לבחור ולקבוע את עתידה של המדינה. במילה "בחירה" ניכרות המילים "חבר" ו"חבר" ולנו יש את הכוח להחליט ולהשפיע אם לקרב לבבות, או לשלוף חרבות. בע"ה, גם בתקופה הקשה הזאת, נזכה לשמוע ולבשר אך בשורות טובות. תודה על שיתוף הפעולה לכל העושים והַמְעֲשִׂים.

"עת לדעת-עת לטעת" יצא לאור לפני כשנה ובימים אלה אנחנו חוגגים לו "יום הולדת שנה". זוהי שנה שהיו בה בכתב העת מאמרים בתחום המדע, הרפואה, הטכנולוגיה, לצד סיפורים אנושיים, מרגשים ומרתקים שיוצרים אצלנו טעם של עוד. זו גם הייתה שנה מאתגרת מאוד לאנושות... בהתמודדות עם התפרצותה של מגפת הקורונה, מחלה קשה ומתעתעת. לשמחתנו, מצאו מדענים בתחום הרפואה חיסון יעיל. כבר מתחילת מבצע החיסונים התחסנו רוב התושבים מאלקנה והסביבה מגיל 50+ וזה נותן תקווה שבקרוב נוכל להיפגש שוב ולהנות ביחד מהתוכניות הרבות והמגוונות שיש במועדון. לאורך כל ההיסטוריה מתמודד העם שלנו עם אתגרים מורכבים שאותם צלחנו, בסופו של דבר, בעזרת אמונה, תושייה וגבורה. סיפורי הגבורה בעם ישראל מעבירים לאורך התקופות השונות שני מסרים שעוברים כחוט השני: "כל ישראל ערבים זה בזה" ו"כוחנו באחדותנו". הכוח המיוחד והגבורה של העם שלנו הם המאפשרים לנו להתקיים עד עצם היום הזה, על אף הקשיים והאתגרים. רבעון זה יוצא לאור בראשון בחודשי השנה, חודש ניסן, שעליו נאמר "ראשון הוא לכם לחודשי השנה". בניסן ובבאים אחריו מציינים ארבעת המועדים לסיפורי גבורה: חג הפסח, יום הזיכרון לשואה, יום הזיכרון לחללי צה"ל ופעולות האיבה ויום העצמאות. ואלו גם האירועים המכוננים הבונים את עם ישראל ומאחדים אותו ומוציאים אותו לחירות בארץ ישראל: **חג הפסח** ("יד - כ"א בניסן) נקרא גם חג החירות, שבו יצאו בני ישראל מעבדות לחירות. זהו חג עם אחריות לקיום הציווי "והגדת לבנך", שפירושו לספר על יציאת מצרים לדורות הבאים. **יום הזיכרון לשואה** (כ"ז בניסן) - שבתקופתנו עדיין רבים מאיתנו קשורים לשואה בכך שהם עצמם שורדי השואה, כמו גם הדורות הבאים של השורדים שעדיין מכירים את הסיפורים ממקור ראשון. חובתנו המוסרית היא "לזכור ולא לשכוח" - לספר ולהעביר את המסר לדורות הבאים. **"לא סיפרנו את סיפור השואה כדי לגרום**

האביב מגיח לו, מציץ בין החרכים, ואנו חשים התעוררות של הטבע.

במקביל, גם העולם מתחיל להתעורר לחיים כאשר הקורונה עדיין ברקע.

ובכן, מה היה לנו בחודשים האחרונים? בסגר השלישי דאגנו למשלוח ארוחות בוקר מושקעות לבתים, לפי רשימה שניתנה לנו על ידי המחלקה לשירותים חברתיים. הארוחות סודרו וחולקו לבתים בעזרתן של מילגאיות המועצה: הילה הוכמן, אוריה הייפרט, זוהר ברבר וחגי בריל. התרגשנו מאוד מהתגובות של האנשים למשלוחי המנות שנשלחו על ידינו לקראת פורים, בעזרתם של בני הנוער הנפלא באלקנה. כמו כן, כבר החלה לפעול התוכנית של המשרד לשוויון חברתי "נעים בשלישי" - חוגי ספורט לגיל השלישי ללא תשלום.

בשנה האחרונה פעל המועדון ב"הרצאות מהכורסא" - 8 הרצאות שהתחלפו אחת לשבועיים. כל בוקר נשלחה לחברי המועדון רשימה של הרצאות שניתנו בזום. הפרדוקס הוא, שכל זה עומד להיפסק מכיוון שבנינו תכנית מצוינת של הרצאות פרונטליות שתתחיל לפעול בעז"ה אחרי הפסח. צרות של עשירים ...

תהיה זאת תכנית עשירה עם הרבה שמחה ורון שהיו כל כך חסרים

לנו בשנה האחרונה. בעז"ה נעשה ונצליח!
למרות השיפור הגדול במצב הקורונה בארץ, וביצוע מוצלח בקנה מידה עולמי של החיסונים הכפולים, חובה עלינו להזכיר מחדש את חשיבות המשך השמירה על הכללים הבסיסיים של שמירת מרחק ועטיית מסכות, הן בפעולות במועדון והן בחיי הקהילה. רק הקפדה כזאת תעזור לנו להמשיך לעבור בשלום ובבריאות יחסיים את תקופת הקורונה, כפי עברנו אותה עד כה.

תקופת השנה המרגשת הקרובה, שמתחילה בפסח חג החירות, דרך יום הזיכרון לשואה ויום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ופעולות האיבה, ועד ליום העצמאות ויום ירושלים, באה לידי ביטוי הן בתוכן גיליון זה של בטאון המועדון, אך לא פחות מכך, אנו יודעים, שבמיוחד לחברי המועדון, בגילם, יש נגיעה אישית מרגשת לחלק מהאירועים אלה, או לחלקם.

לכן, נעבור ונחוג יחד את התקופה הקרובה, נצא מן הבידודים למיניהם, בתקווה שבמהרה נוכל לחזור לפעילות שוטפת רגילה, הן במשפחה והן בקהילה ומחוצה לה.

*אני מאחלת פסח בלר ולחמי!
בלווית טובות ונפאל בלאחופ!*

אותיות פורחות

פרופ' הלל ויס

האותיות אינן פורחות

יצירת עגנון והעיסוק המתמיד בה הוא, בעיקרו, סוג של פולחן דתי פרטני. לנסות לחזור להבנת סודות היצירה בכליה שלה, כמו החרק הזה שלבושו ממנו ובו. איתא במדרש (ב"ר כ"א ה') כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה וככל שהוא החרק גדל הלבוש גדל יחד איתו.

בין השאר, עגנון אצר אנתולוגיות. אסופות של ציטטין לפי נושאי - על, שהעסיקו אותו ואת תרבותו. אחת מהן: 'ספר סופר וסיפור' כלשון פתיחת ספר 'צירה'. הקשר ההדוק בין האות והמילה, השורש הצורה והצליל והמשמעות, העיצור והתנועה, הצירוף, הלשון, השפה והיוצר בלשון הבורא, שברא עולמו בעשרה מאמרות. מושגים כמו 'אין' [פתח וחיריק] - בריאת 'יש מאין' אינם 'לא כלום', רק ריק[חיריק] ואינם יכולים להיתרגם ולפעול בשפה המתיימרת להיות נאורה וחילונית, עברית ניטרלית, כביכול שפת הוואקום. יצירת עגנון גם אינה אוסף ציטוטים מחוברים, אלא בריאה ועשייה ואצילות, מעשה וסיפור המשתלשל ומחולל בריאה חדשה, יצירה חיה של תמונות נעות וזרמות, משתלשלות ומקושרות. 'חיים בסרט' של מציאות רבודה, של טקסט דינמי ושל עיבור צורה ולידה מחדש משורשה.

אותיות מחוברות לאמת

האותיות הקדושות שלנו אינן הסכמיות כאותיות האומות, שהן סימנים בעלמא, רק הם עצמיות קדושות ונחצבות מלמעלה. ספר סופר וסיפור עמוד 113.

אותיות של ממש אמורות להיות מחוברות לאמת. ומתי הן פורחות ומתאבכות כעשן כלה וכרוח נושבת? כשאין מחוברות וכך היא הדרשה על אותיות המילה אמת שיש להן שתי רגליים ולאותיות שקר יש רק רגל אחת. כך יצירת עגנון המחוברת לאמת, וספר תורה נשרף ומתחיה יחד עימה.

לצירוף 'אותיות פורחות', המפורסם בעיקר בגין הרוג המלכות רבי חנינא בן תרדיון, שנכח בזמן עקידתו כי שריפתו אינה לשווא, יש משמעות מיוחדת מקבילה ועמוקה ביצירת עגנון, שבה עולה פעמים אחדות נושא החזן והעקידה, האמן והאותיות. מסורת הלחן שהיא מסיני כטעמי המקרא. החזן הוא שליח הציבור המוסר את נפשו בתפילתו ובבקשתו בימים הנוראים בראש השנה וביום כיפור, בתפילתו העולה כעתירה וכקרבן. כך הוא בכל סיפורי עגנון העוסקים בחזנים ובאומנים.

החזן של בית כנסת "אשל אלקנה" חנוך קליין ז"ל, מנגינותיו ונוסחו מן הימים הנוראים, הומים בלבבות ראשוני הקהילה, בניהם, בנותיהם, ובני בניהם, על אף שעברו שבע שנים משעת פטירתו.

חנוך קליין כיהן כחזן שלושים ושש שנים, משעת יסוד הקהילה והיה החזן בעל הנוסח הקבוע של תפילת כל נדרי ונעילה.

ראובן שמרלינג הי"ד, שנרצח בידי בני עוולה, עבר לפני התיבה בבית הכנסת "אשל אלקנה", שבו כיהן חנוך קליין, באותה שנה שבה הוא עצמו נרצח. בתפילת כל נדרי ונעילה ובערב סוכות האחרון בחייו מסר נפשו, ממש, בתפילתו. שניהם, בחייהם ובמותם, ביטאו את ההמחשה של הפסוק בתהילים שאותו מסלסל החזן בתום תפילת ערבית של ראש השנה ויום כיפור, במזמור

לבני קורח: "מי יעלה בהר ה'", קידשו שם שמים ואת הקהילה כולה בתפילתם, וחיבבוה לפני המקום.

בכל יצירות החזנים של עגנון, החזן מתמוטט כשהוא מעפיל בהר ה', מגיע למקום להקבת שלהבת לפני ולפנים, כמו הכהן הגדול ביום הכיפורים. אך נפילתו זו היא תקומתו ותקומת קהילתו.

בסיפור 'לפי הצער השכר' [האש והעצים], כמו בכל סיפורי החזנים של עגנון עולה נושא העקידה כפי מעשה רב אמנון ממגנצא' במחזור 'אור זרוע' לפיו כתב הפיוט "ונתנה תוקף" בזמן עקידתו.

בסיפור 'לפי הצער השכר', גיבור הסיפור הוא החזן הפייטן הוותיק, רצוי הקהילה, אב בית הדין, ריבי צדקיה, המחבר 'עקידה' [בפיוטי סליחות שבין ראש השנה ליום כיפור יש כל יום 'עקידה' - לזכרו של יצחק אבינו]. החזן, תפקידו לתווך כמשה רבנו בין ישראל לקב"ה שעולה ויורד שבע עליות ומקטיר עצמו בתפילתו.

עגנון העגון

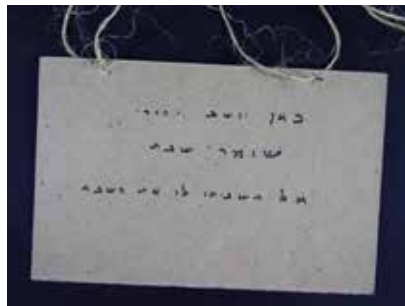
על סיפורו הראשון 'עגונות' [יפו, 1908] שכתב שמואל יוסף טשאטשקיס כשעלה לארץ בגיל עשרים ואחת, חתם בפעם הראשונה בשמו הספרותי 'עגנון', שהפך להיות שם משפחתו הממשי. עגנון ראה עצמו ובוראו כעגונים ואת השכינה כעגונה. כל יצירתו היא לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה: לחבר הקב"ה והשכינה, שמים וארץ: "היתה כאלמנה" מתוך איכה: לפי רש"י: "כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אצלה".

נושא זה מחלחל לסיפורים החשובים והקשים ביותר כמו 'הדום וכסא'. הדום היא הארץ, כסא הוא השמים על פי הפסוק בישיעיהו פרק ס'. עגנון יוצר בצלם דמות בוראו מנסה לבנות לו ולבוראו בית. לחבר ההדום לכסא, השמים לארץ, ללא מחיצות. ואם יעשה כך, יעמיד

סולם כמו החזן המעפיל: מי יעלה בהר ה' וכמו משה רבנו. בכך הוא יתגבר על בעיית העגינות בעבורו ובעבור בוראו, בעיה הקיימת מיסודה של הבריאה והיצירה. זאת פעולה ושליחות משיחית. עגנון מרבה לעסוק בנושא האמן והיצירה.

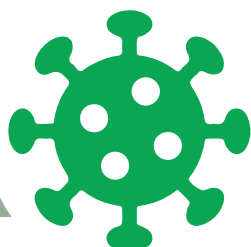

"שיי עגנון מקבל פרס מבל שנת תשכ"ו-1966"

גיבור הסיפור "עגונות" שמו בן אורי כבצלאל שהיה יודע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. הסיפור הזה הוא משל שבו קבע עגנון את שליחותו כמו 'מעשה מאבדת בת מלך' של רבי נחמן. עיקר יצירת עגנון היא מדרש ומשל. גם הרומנים הריאליים ביותר כמו 'שירה' ו'תמוז שלוש' המתנהלים במציאות הריאלית, עיקר המניע שלהם הוא המשל. חיפוש האמת והמשמעות באמצעות האותיות, שהן גרעין הדיבור והאמירה. ומי שיכול עדיין לקרוא עגנון, ישתדל בעניין, יעפיל ולא ימוט וירפא לו ולשבר בת עמו.

1. ראה בויקיפדיה, ייחוסו הקבלי-מיסטי וחשיבותו של הספר כעוסק בסודות הנסתרים של הקבלה, ניתן לראות בהגדרתו של אחד מבכירי מפרשיו, הרמ"ק: אותיות שבהם נבראו שמים וארץ וימים.
2. 'תום ואלמנה', 'כתריאל ש"ץ', אלו ואלו; 'לפי הצער השכר', האש והעצים, 'הסימן', האש והעצים, עיר ומלואה, 'אברי המשיח', תכריך של סיפורים, 'החזנים' ובעיקר שם 'האיש לבוש הבדים', עיר ומלואה.
3. ימים נוראים עמוד 133 ימים נוראים עמוד 133 אור זרוע סוף הלכות ראש השנה %

תגלית - כולם מדברים על פרופ' ירון שבטל

רנ"א - RNA

על ידי החלבונים שהתא מייצר. על כן, דרושים שליחים שיקשרו בין החומר הגנטי שבגרעין (מולקולות ה-DNA המהוות את הגנים) לבין תהליך יצירת החלבונים בגוף התא. שליחים אלו הן מולקולות של RNA-שליח (mRNA). בפועל הן העתק של החומר הגנטי DNA הנוצר בתהליך העתקה (ממש כמו מכונת צילום), אך ייחודו של הרנ"א הוא בכך שאלו מולקולות שמסוגלות לנוע מתוך הגרעין החוצה אל גוף התא, ולשמש כשליחים של "מרכז הבקרה" שבגרעין. בגוף התא (הציטופלזמה) מתרחש תהליך של תרגום, שבו מולקולות ה-mRNA מתורגמות לחלבונים.

כיום יש מקום של כבוד במחקר לכל השחקנים הקשורים בתהליכי הביטוי של הגנים: דנ"א, רנ"א וחלבונים. יש לציין, כי לאחר התקופה של פרויקט הגנום שבה הצליחו לגלות את כל הקוד שמצוי בגנום האנושי, בדנ"א, התחילה תקופת הרנ"א שנמשכת עד ימים אלו. בעידן הרנ"א התגלו סוגים רבים מאד של רנ"א שלא היו ידועים עד כה.

מה אנחנו חוקרים במעבדה?

אנחנו חוקרי רנ"א, והמולקולה החביבה עלינו היא ה-mRNA. בכל רגע ורגע מיוצרים בתא אלפי mRNAs ובעקבותיהם חלבונים מסוגים שונים, המשונעים לאזורים שונים בתא. במצבים פתולוגיים ישנן תקלות בתהליכים הנחוצים לחיי התא. אנחנו מעוניינים לעקוב אחר התהליכים הדינמיים הללו בזמן אמת, בתוך התא החי עצמו, במטרה להגיע להבנה עמוקה של התהליכים הביולוגיים המתרחשים בכל תא, ובעזרתם להסיק היכן הנקודות הבעייתיות המתבטאות בסופו של דבר כמחלה.

כיצד אפשר להתחקות אחר מולקולות של mRNA בתוך התא ממשי?

באמת, הרעיון שיהיה אפשר "לראות" רנ"א משוטט לו בתוך תא חי, ולחזות בפעילותו בסביבתו האמיתית, נראה עד לא מזמן כמדע בדיוני. אך זה בדיוק מה שאנחנו עושים וזהו תחום המומחיות שלנו. בהחלט חשוב להזכיר, כי במשך שנים רבות היה ניתן לחקור תהליכים של פעילות גנים וחלבונים רק לאחר שבירת התאים והפקת מולקולות ה-DNA, ה-mRNA, או החלבון

השם נשמע קצת כמו דנ"א - DNA, אך זה לא בדיוק אותו הדבר. במה מדובר? האם זו תגלית חדשה? ומדוע באה עלינו ההתרגשות מרנ"א דווקא בתקופת הקורונה? אכן הרנ"א היא סוג של מולקולה הדומה במידה מסוימת לדנ"א המפורסם, אך למעשה מדובר במולקולות שונות במבנה ובתפקיד. על רנ"א ידוע כבר עשרות רבות של שנים, אך כמו בכל תחום, כך גם במדע ישנן אופנות שמתחלפות ולקח זמן רב עד שהרנ"א קיבל את הבמה הראויה לו.

לפני שנים רבות עסקו כולם בחקר החלבונים - אלו המולקולות, האנזימים, המבצעים את כל הפעולות בגוף שלנו. בזמנו, היו חוקרים שגילו את הדנ"א ולאחר מכן אף הבינו שמדובר בחומר התורשתי שלנו, אולם האופנה המדעית דאז הכתיבה ש"כדאי ונכון יותר" להתעסק בחלבונים. בסופו של דבר, הובן כי על מנת להבין כיצד נוצרים חלבונים יש לחקור את הדנ"א, כי ככל הנראה הדנ"א הוא הקוד שמקודד לרצף החלבונים. אך גם זה לא היה מספיק ורק בשנת 1961 התחברו חלקי הפאזל המרכזיים והגדירו את ה-dogma במדעי החיים: ה-DNA הוא החומר התורשתי אשר יוצר מולקולה שנקראת RNA (ואם נדייק, אז מדובר ברנ"א מסוג רנ"א שליח - messenger RNA) והרנ"א הזה הופך לחלבונים.

חשיבות הממצא של גילוי mRNA כמולקולה המקשרת בין החומר הגנטי לבין ייצור החלבונים הייתה אדירה, אך בעקבות ריבוי החוקרים שהגיעו לממצא הזה ודרך החתחתים שעברו עד שהצליחו להוכיח את קיומה של המולקולה הזו, לא הוענק פרס נובל על התגלית הקרדינלית הזו. אך אל דאגה, רבים מהם המשיכו במחקריהם השונים וזכו בפרסי נובל על תגליות נוספות בתחום.

מהי אותה "שליחות" של messenger RNA (mRNA)?

הגוף מורכב מסוגים רבים של תאים, ובכולם, החומר הגנטי הדנ"א הנמצא בכל תא מאוחסן בגרעין התא, מן שק שממנו הדנ"א אינו יכול לצאת. הדנ"א מכיל את הגנים האחראים על הפעילויות המגוונות המתרחשות בתא. אולם בעוד המטען הגנטי שמור ומוגן בגרעין התא ואינו יוצא ממנו, הרי שרוב הפעולות הביולוגיות מתבצעות דווקא בגוף התא, באזור הקרוי ציטופלזמה

מתוכם, ושימוש בהם בניסויים ביוכימיים בתוך מבחנה. במצב זה, כמובן שכבר אין בידינו תא חי, וקשה לבחון את ממד הזמן האמתי של תהליכים המתרחשים בתא החי.

הדנ"א של התא בגרעין התא, ומדגים את התחכום של הנגיף הזה שנמצא דווקא בפשטותו.

חיסוני פיזר ומודרנה

כמובן, שכולם מדברים על החיסונים של חברות פיזר ומודרנה. למעשה, מה שעושים החיסונים שייצרו חברות אלו די מזכיר את מה שעושה הנגיף, דהיינו, הזרקת mRNA לתוך התאים של הגוף על מנת לגרום לתאים ליצר חלבון של וירוס הקורונה. אלא שבתהליך יצירת החיסון אנחנו מעוניינים שיווצר חלבון אחד בלבד של הנגיף שכנגדו תיווצר תגובה חיסונית. עד כה הרעיון להזריק רנ"א לבני אדם ולגרום לתאים שלנו לייצר את החלבון המחסן, לא היה נשמע ישים ופרקטי, אבל זה בדיוק מה שעומד מאחורי השיטה של חברות אלו. בפועל, העניין נשמע פשוט, ואף מדווח שלחיסונים יש יעילות גבוהה ואין תופעות לוואי חמורות. כמובן, שנצטרך להמתין ולראות עד כמה החיסון יעיל לאורך זמן ואיך הוא מתמודד עם הווריאנטים החדשים המופיעים במקומות שונים בעולם.

חשוב להסביר, שהבסיס של תהליך יצירת הרנ"א במעבדות של חברת מודרנה ופיזר קיים אך ורק בזכות המחקר העצום שנעשה על מולקולות הרנ"א בעשרות השנים האחרונות, ורק בעקבות ההבנה העמוקה של המדע הבסיסי של מולקולה זו, ניתן היה לבוא עם רעיון כה פורץ דרך ואף ליישם אותו. אם שיטה הזו תוכתר כהצלחה אנחנו צפויים לראות תרופות רבות מבוססות רנ"א לכל מיני מחלות גנטיות ומטבוליות. החברות השונות כבר התחילו לקדם ייצור של תרופות אלו ולכן צפויים לנו חידושים מעניינים ביותר בעולם הרפואה בשנים הקרובות.

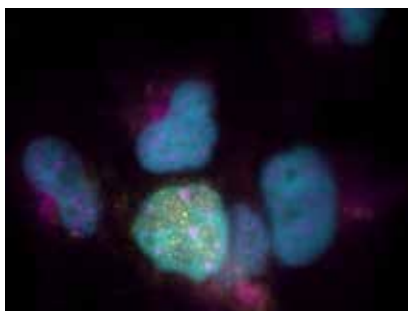
פרופ' ריון שב-טל עשה את הדוקטורט במכון ויצמן למדע ואת הפוסט-דוקטורט בבית הספר לרפואה ע"ש איינשטיין בניו יורק. פרופ' שבטל הינו פרופסור מן המניין בפקולטה למדעי החיים וחבר המכון לננוטכנולוגיה באוניברסיטת בר אילן, חוקר מנגנוני ביטוי גנים בתאים חיים בעזרת שימוש במיקרוסקופיה פלורוסנטית, תוך התמקדות במסלול החיים של מולקולת ה-RNA. משמש כסגן דיקאן בפקולטה למדעי החיים.

טכנולוגיות מיקרוסקופיות חדשות

כיום, עם התפתחותן של טכנולוגיות מיקרוסקופיות חדשות ורגישות, אנו מצויים בעידן שבו אפשר להציץ לתוך קרביהם של תאים ולעקוב אחר מולקולות שונות בתא החי עצמו, ללא צורך בפירוק התא. ביכולתנו לעקוב אחר התא השלם ולבחון כיצד הוא מתנהג מרגע היווצרותו ועד מותו. תחום זה של עבודה מחקרית, של דימות בעזרת מיקרוסקופים של תהליכים המתרחשים בתאים חיים, נקרא live-cell imaging. אנחנו יודעים כיצד "לצבוע" את מולקולות הרנ"א בתאים כך שהם יזהרו באור פלורסנטי, וכך יכולים לעקוב אחר מחזור חייהם מרגע שנצרו, הדרכים שעברו בתא, ועד לסוף דרכם עלי אדמות. לאורך השנים תרמנו להבנה של התהליכים הבסיסיים ביותר שמתרחשים בכל רגע בכל תא ותא בגופנו בהקשר של ביטוי גנים ויצירת רנ"א. כיום אנחנו עסוקים, בין השאר, בהבנה כיצד כמותרפיות שונות יכולות להשפיע על אזורים בתא המכילים רנ"א ולהפריע לתפקודו של התא, ומנסים למצוא דרכים כיצד לשפר את פעילות הכימותרפיה דרך הוספת תרופות שישפיעו על מחזור החיים של הרנ"א.

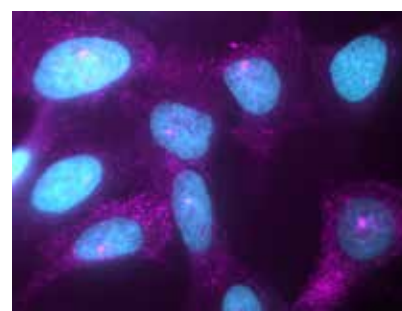
מהו הקשר של הרנ"א לקורונה?

ראשית, וירוס הקורונה כמו כל וירוס מכיל חומר גנטי. אמנם ברוב עולם החי החומר הגנטי הוא הדנ"א, אך ישנם וירוסים שהחומר הגנטי שלהם הוא דווקא רנ"א. כזה הוא וירוס הקורונה. תופעה זו נותנת יתרון מסוים להתרבות הנגיף. הוורוס מחדיר את הרנ"א שלו לגוף התא, לדוגמה תא במערכת הנשימה, ושם מכוננת ייצור החלבונים חושבות שמדובר ב-mRNA, כמו כל רנ"א אחר שיש בתא ומתחילות ליצר חלבונים, רק שאלו הם בעצם החלבונים של הוורוס. עד מהרה הופך התא לבית חרושת לוורוסי קורונה, אשר בסופו של דבר, מפוצצים את התא וממשיכים להדביק תאים אחרים. זהו תהליך מהיר יחסית שאינו דורש מעבר דרך

תמונה מס' 2

קבוצה של תאים מאדם שהודבקה בוירוס מסוג הרפס. הדנ"א שבתוך גרעין התא צבוע בצבע כחול. בתוך אחד מן הגרעינים ניתן לראות נקודות צהובות רבות. אלו מולקולות הרנ"א של וירוס הרפס שנוצרו בזמן ההדבקה וההשתלטות של הוירוס על התא. מולקולות הרנ"א של הוירוס יוצאות מהגרעין לגוף התא ומתורגמות לחלבונים של הוירוס, כך שבסופו של דבר התא מייצר וירוסים חדשים

תמונה מס' 1

קבוצה של תאים סרטניים מאדם בהם ניתן לראות את הדנ"א שבתוך גרעין התא צבוע בצבע כחול. בתוך הגרעין יש בדרך כלל נקודה סגולה בולטת - זהו גן מסויים שמייצר מולקולות רנ"א. מולקולות רנ"א שליוח אלו יוצאות מהגרעין ונכנסות לגוף התא. אכן הציטופלסמה של התאים (מסביב לגרעין) מלאה בהמון נקודות סגולות. כל נקודה היא מולקולת רנ"א שנוצרה מהגן המסומן בגרעין התא. לבסוף, בתוך גוף התא, הרנ"א הללו יתורגמו לחלבונים.

"השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין"

הרב ד"ר פינחס הימן

את ארבע הכוסות עם המלכויות אותן שרדנו, ועל השולחן ממתניה כוס החמישי לזמנו של אליהו הנביא - ויש שכבר שותים אותה הכוס (ע' מאמרו של הרב זווין בהשלמות להגדה שלמה).

מכל האמור יוצא, שסדר הפסח הוא מסע היסטורי עם עין צופיה לעתיד לבוא. היהודי אינו חוגג את שהיה בלי לפנות בו-זמנית לעתיד לבוא, למגמה הא-לוהית המניעה את כל המהלכים בעבר, בהווה ובעתיד. מתוך ההכרה ש"עם סגולה" נמצא בדרך למובטח לו. כל יהודי ויהודי מפיק את האמונה והביטחון שגם בחיים האישיים ובקהילתיים שלו יש מגמה א-לוהית. כעת אנחנו עבדים, סגורים ומוגבלים, אך ברור שבהמשך נצא בני חורין. כעת אנחנו רק בראשית צמיחת גאולתנו, אך ברור, שבהמשך נראה את רוב העם בארץ, את השבת שופטינו כבראשונה, את בניין ירושלים ואת צמיחת מלכות בית דוד. אלו אינן הצהרות ללא בסיס, אלא פועל יוצא מאירועי העבר וההווה.

מסע ה"סדר" - ומסע חיי האמונה - מתחיל בעימות עם ההווה. התרבות המערבית מלמדת שהעיקר הוא הנאת ההווה, הרווח המיידי, עידון-העצמי ומימוש-העצמי. רק דרך עימות חזיתי עם תפישה מושחתת זאת ניתן להגיע ל"הא לחמא". עם ישראל הוכיח, דור, דור, שהקרבת הנאת ההווה עבור תועלת העתיד מובנת מאליה. מתעלמים מרווח מיידי כדי להשקיע בתקווה עתידית. עידון-עצמי ומימוש-עצמי כפופים לטובת בן/בת הזוג, המשפחה, הזולת, והאומה. רק כך מתחילים את ה"מגיד" ביישרות ובאמינות, רק כך מגיעים לאמירת הלל, ורק כך נגאלים.

הדברים הנ"ל עומדים מאחורי הדרשה של חז"ל: "הא לחמא עניא = לחם שעונים עליו דברים הרבה". העוני שבלחם העוני, הוא רק נראה לעין, רק שלב בתנופה ארוכת-טווח. יוצאים מעוני על ידי "דברים הרבה" על אמונת ישראל. גם בסדר פסח תשפ"א - אולי במיוחד בסדר פסח תשפ"א - יהי כן.

בליל הסדר, אחרי אמירת קדושת היום על כוס ראשונה ופתיחת סעודה המצווה עם המתאבן של הכרפס, קמים המשתתפים על רגליהם ומצהירים ומכריזים בארמית: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתא בארעא דמצרים. כל דכפין, ייתי ויכול, כל דצריך, ייתי ויפסח. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין, השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל."

בכרוז זה, מסמנים משתתפי ה"סדר" את נקודת ההתחלה של מסע הערב: עוקרים את עצמם מן ההווה ונוחתים בעבר הרחוק, שהיה באותו לילה של מכת בכורות ואכילת קרבן פסח בתוך בית משוח בדם. לפני המסובים צפוי לילה ארוך של חששות ואימה, עימות עם אדוניהם לשעבר ויציאה מעבדות מצרים לחירות עולם. עם הפנים לאתגרי המעבר, הצהרת מודעות: "אני מודע לכך שעכשיו אני בעבדות, אבל בזכות הבטחת ה', בטוחני שבהמשך אהיה בן חורין. אני מודע לכך שעכשיו אני בגלות, אבל בטוחני שבהמשך אהיה בארץ ישראל."

מלבד הצהרת "הא לחמא", מבנה ה"סדר" מלמד את אותו המסר. מצוות הלל בסדר הפסח מחולקת לשני החלקים הנאמרים בסיום ה"מגיד" לפני הסעודה, ואחרי ברכת המזון. מודע? בתלמוד ירושלמי, מסכת ברכות, פרק שני, הלכה ד' (דף טז עמוד ב), מסביר רבי אבון (אמורא ארצי-ישראלית ונחותא מדורות 3-4, תלמיד רבי יוחנן בן נפחא):

- 1 אמר רבי אבון:
 - 2 עוד היא אמורה על סדר:
 - 3 (שם קט"ז א) בצאת ישראל ממצרים,
 - 4 לשעבר.
 - 5 (שם קט"ז א) לא לנו ה' לא לנו,
 - 6 לדורות הללו.
 - 7 (שם קט"ז א) אהבתי כי ישמע ה' את קולי,
 - 8 לימות המשיח.
 - 9 (שם קי"ח כז) אסרו חג בעבותים,
 - 10 לימות גוג ומגוג.
- זאת אומרת, פרקי הלל הנאמרים בסדר הפסח משקפים את שלבי הגאולה: העבר בשעבוד מצרים, ההווה של הודיה על מה שכבר הושג, ותפילת אמונה וביטחון על ימות המשיח וימות גוג ומגוג. גם ארבע כוסות היין מבשרות את הגאולה: מפרשים שונים מזהים

דוגמא להתפתחות, לאורך זמן, בהגדות של פסח. בראשונה, שער של ההגדה בפירושו של דון יצחק אברבנאל "זבח פסח" משנת ש"ה - 1545. השער השני הוא משנת 1804, כלומר 259 שנה מאוחר יותר, של פירוש "צלי אש" על ההגדה, שהוא קיצור הספר "זבח פסח" המקורי של דון יצחק אברבנאל.

משואה לתקופה פי דם עבדיו יקום

ד"ר מילכה אלמון

עוז רוחה של הרקדנית הקטנה

החולה כדי שתוכל לסייע בידה. לדבריה, מנגלה הקשיב לה רוב קשב וענה באדיבות: "אכן, אימך זקוקה לטיפול מיוחד והיא תקבל 'בדיוק מה שמגיע לה', ואילו את בריאה מאוד ואנחנו צריכים אותך לעבודה". הייתי אחר כך מאוד שקטה כי האמנתי לחלוטין שאכן כך יהיה, ואף סיפרתי זאת לחברותיי, סיפרה יהודית. רק מאוחר יותר התבררה כי הוריה הומתו בתאי הגזים באותו היום.

הצפיפות בבלוק שאליו הוכנסה יהודית הייתה קשה ממשוא: המוני נשים גדשו את הצריף. בצריף היו שלוש קומות של כוכי שינה, ומעליהם מוטות. היא המציאה לעצמה ריקוד מסוכן שהוא

כעין ריחוף בין המוטות לבין קומת השינה העליונה. היה לה קשה מאוד להחזיק את עצמה כי המוטות היו עבים וכף ידה הייתה קטנה, אך היא חיפשה סיכון. היא אמרה לעצמה, לא אחת, שממילא הסוף מתקרב, ואולי כדאי ליפול

מגובה התקרה ולגמור אחת ולתמיד את הסיטו. כאשר ירדה מגובה הצריף הייתה נוהגת, לשמחת הכלואות, לאלתר תנועות ומשחקי פנטומימה וריקודים שונים ובכך מצאה הקלת מה. היא סברה כי גם בתנאים קשים העיסוק בדברים אחרים משפיע לטובה על כולם, אפילו בגיהינום של אז. כאשר נדרשו האסירות במחנה פלאשוב להעביר אבנים גדולות ממקום אחד למשנהו

כדי להתעלל בבנות, נהגה יהודית לחרות את שמה על אחת האבנים, ולמחרת תרה אחרי האבן בתקווה למצוא אותה, ובכך מצאה משמעות לחייה.

הקפה המנצח

מעשה נוסף שנחרת היטיב בזיכרונה קשור היה בחלוקת הקפה: היו נותנים להם קפה בכד אחד עם תרווד אחד. האסירות היו נדחפות ונדחקות אל הכד והתרווד,

ואילו יהודית עמדה תמיד אחרונה. לפעמים לא נשארה בכד אפילו טיפה אחת והיא נותרה צמאה מאוד. לשאלת חברותיה מדוע היא מוותרת כל כך בקלות, ענתה: "לא אתן לנאצים לנצח אותי, הנאצים לא יקבעו לי את אופן התנהגותי". במגרש הניסויים הנורא היא הבינה שאם האדם רוצה הוא יכול לחפש ולמצוא נקודות אחיזה וחיסון עצמי בכל צורה ובכל מצב.

דבר הרקדנית המהלכת בגבהים ומאלתרת על פני הקרקע הגיע לאוזני מפקד המחנה. בחג המולד של תחילת 1945 הורה

היה זה יום העצמאות החמישים לישראל. בעיניים כחולות, שקדיות ובורקות ובחיוך של אושר רחב וצנוע פסעה יהודית ארנון, בת דודי, על במת תיאטרון ירושלים לקבל את "פרס ישראל" על תרומתה למחול.

יהודית ארנון נולדה בקומרנו, אז צ'כוסלובקיה, ב-15 באוקטובר 1926, להוריה תרזה-בטי לבית הופמן ואלעזר-לודוויג שישה הלוי, נצר למשפחה בעלת אילן יוחסין המתפרש עד לצאצאי מגורשי ספרד. בזיכרונה היה חקוק בית ילדותה החם, שריו ברוח הכבוד והאהבה שבין הוריה. אביה, יליד הקהילה היהודית

האוסטרית מטרסדורף (מטרסבורג מ-1925) חי תקופה מסוימת בווינה, שם רכש את השכלתו. מצעירותה נמצא כי היא סובלת מעקמת בגב, לכן הוחלט כי עליה לעסוק בהתעמלות מתקנת פעמיים בשבוע, דבר שנתן לה אפשרות להתנועע בקלות, אך גם, ובעיקר,

העניק לה את אפשרויות הגילוי הראשוני של התנועה. משלמדה להכיר את עבודותיו של הפסל אוגוסט רודן, החלה להרקיד בדמיונה את פסליו כהשלמה לאותה שורת פסלים של גיבורים לאומיים, דמויות היסטוריות, מלאכים וגמדים בגנייה וברחובותיה של קומרנו.

הסכם מינכן ותוצאותיו

כשנה לפני שפרצה מלחמת העולם השנייה ב-1 בספטמבר 1939, פורקה הרפובליקה הצ'כית בעקבות הסכם מינכן 1938, וחלקים מדרום סלובקיה, לרבות עיר המחוז קומרנו, סופחו להונגריה. התקופה המרה של רדיפות יהודי המקום החלה בהתנכלות פראית לאנשי הקהילות, בבתייהם ובעסקיהם השונים. אחת לשבוע נלקח אביה לחקירה שממנה שב מוכה וחבול. חנותו נסגרה על מנעול ובריח, ופרנסת המשפחה נגדעה. כשש שנים חייתה

קבלת פרס ישראל

יהודית בעיר שיהודיה מטלטלים בין אימי המציאות הנאצית לבין תקווה לימים אחרים. בין ה-12 ל-16 ביוני 1944 הוטענו יהודי קומרנו בקרונות משא והובלו למחנות הריכוז וההשמדה. תשעים אחוז מהם נספו, ביניהם הוריה של יהודית. מיוני 1944 ועד 8 במאי 1945 (יום הניצחון של בנות הברית על גרמניה) הטלטלה יהודית בין מחנות ריכוז ומחנות עבודה שונים.

עם הגעתה לאושוויץ החלה הסלקציה. ד"ר מנגלה ביצע את המיון הסופי. יהודית ביקשה ממנו להניח לה להתלוות אל אמה

לה מפקד המחנה לרקוד לפניו, יהודית סירבה. חייה לא נחשבו בעיניה והיא הייתה מוכנה לקבל כדור בראש. אולם הבלתי צפוי קרה: כעונש על סירובה הורה לה המפקד לעמוד יחפה בשלג. כמה זמן עמדה שם בקור המקפיא לא היה זכור לה, אולם ברגעים אלה אמרה לעצמה שאם תשרוד, תקדיש את כל חייה לריקוד.

רקדנית וכוריאוגרפית בינלאומית

ב-8 במאי 1945 תם סיפור השואה בעבור יהודית, והחל סיפור התקומה. היא נישאה לידידה-ידי אהרנפלד-ארנון, עלתה עימו ארצה והם היו שותפים להקמת קיבוץ געתון. עתה החלה להגשים את חלום הריקוד - חלום שהתגשם עם הקמת להקת מחול בקיבוצה. אחר כך, עם הקמת להקת המחול ולבסוף אזרית ובלסוף עם הקמת להקת המחול הקיבוצית. הפכה יהודית לאחת הכוריאוגרפיות הנחשבות בארץ, והשכילה להפוך את געתון לבית לכוריאוגרפים מחו"ל, שנישבו באווירה המיוחדת של המקום, כמו גם בקסם אישיותה המיוחדת של יהודית. נגד כל הסיכויים הצליחה יהודית להקים להקת מחול מודרנית, שזכתה לשבחים ולמוניטין בינלאומיים והעמידה תלמידים רבים. זו הייתה נקמתה של נערה קטנה, קופאת מקור, המסרבת בליל חורף לרקוד לפני קלגסים ומענים נאציים ונודרת נדר, שאם תצליח לשרוד, תקדיש את חייה לאמנות המחול.

לה מפקד המחנה לרקוד לפניו, יהודית סירבה. חייה לא נחשבו בעיניה והיא הייתה מוכנה לקבל כדור בראש. אולם הבלתי צפוי קרה: כעונש על סירובה הורה לה המפקד לעמוד יחפה בשלג. כמה זמן עמדה שם בקור המקפיא לא היה זכור לה, אולם ברגעים אלה אמרה לעצמה שאם תשרוד, תקדיש את כל חייה לריקוד.

רקדנית וכוריאוגרפית בינלאומית

ב-8 במאי 1945 תם סיפור השואה בעבור יהודית, והחל סיפור התקומה. היא נישאה לידידה-ידי אהרנפלד-ארנון, עלתה עימו ארצה והם היו שותפים להקמת קיבוץ געתון. עתה החלה להגשים את חלום הריקוד - חלום שהתגשם עם הקמת להקת מחול בקיבוצה. אחר כך, עם הקמת להקת המחול ולבסוף אזרית ובלסוף עם הקמת להקת המחול הקיבוצית. הפכה יהודית לאחת הכוריאוגרפיות הנחשבות בארץ, והשכילה להפוך את געתון לבית לכוריאוגרפים מחו"ל, שנישבו באווירה המיוחדת של המקום, כמו גם בקסם אישיותה המיוחדת של יהודית. נגד כל הסיכויים הצליחה יהודית להקים להקת מחול מודרנית, שזכתה לשבחים ולמוניטין בינלאומיים והעמידה תלמידים רבים. זו הייתה נקמתה של נערה קטנה, קופאת מקור, המסרבת בליל חורף לרקוד לפני קלגסים ומענים נאציים ונודרת נדר, שאם תצליח לשרוד, תקדיש את חייה לאמנות המחול.

ד"ר מילכה צלמון. דוקטורט בנושאי יהדות אוסטריה. הוצאה לאור של רוסן "העיר ללא יהודים" רוסן שחובר 1922ב באוסטריה המעבר תהליכי השואה

הצבי ישראל על-במותיך חלל אבי רוגובסקי

סיפור "נחלת- הבנים" - אתר ההנצחה באלקנה

תהילים (קכ"ז, ג-ד):
 "הַיְהִי נַחֲלַת ה' בְּנִים, שְׁכַר פְּרִי הַבֶּטֶן. כְּחָצִים בְּיַד-גְּבוּר, כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים". שם זה הוצע על ידי משפחת הרשושנים, והוא מביע את התייחסותם והוקרתם של תושבי אלקנה להנצחת בני היישוב שנפלו ונרצחו על הגנת העם והארץ.
 וראיתם אותם מתחם "נחלת- הבנים" הוקם באזור ה מרכזי והפועם ביישוב במטרה להמחיש את הכתוב: "וראיתם אותו וזכרתם אותם". המתחם כולל אנדרטה מרכזית של יצירות אבן המעוצבות בדמוי "שבעת המינים", אשר עוצבו והוקמו על ידי הפסל הבין-לאומי גדי פריימן ומבטאים את שבחה של ארץ ישראל בהקשר של שבחי

כאשר מגיעים לכיכר הגדולה בכניסה לאלקנה ופונים ימינה, מיד מרגישים ברוח אצילית וחרישית שמרחפת מכיוון שמאל אל כיוון תחנת הדלק. מי שמגיע בפעם הראשונה אולי תוהה לפרש מהרגשה המיוחדת. אך מי שכבר ותיק ביישוב יודע שזאת הרוח הנושבת והאבק הפורח מבין עמודי ההוד הנאצלים שב"נחלת הבנים".
 השכול והכאב על אובדן היקירים במערכות ישראל ובפעולות האיבה, הינם כאבם האישי והיומיומי של המשפחות השכולות באלקנה, אך זיכרון הנופלים הינו מנת חלקם של מעגלים נוספים: יידיים, חברים, לוחמים, תלמידים, תושבי אלקנה ושל עם ישראל כולו;

ביום הזיכרון תשס"ט (2009), הקימה המועצה המקומית באלקנה, בראשות צדוק זהוראי, מכלול זיכרון ומורשת בשם "נחלת- הבנים", אשר הוקדש להנצחת הנופלים, בני ותושבי אלקנה, אשר נפלו בעת שירותם בצה"ל ובפעולות איבה. המקור לשם "נחלת הבנים", מופיע בספר

התמונות בנחלת הבנים צולמו ע"י אפי שאשא - מפקח בנייה ורישוי עסקים במועצה המקומית אלקנה.

הבנים והאבות שנפלו. בינות לעצים, לשיחים ולצמחים, נבנה שביל "צף", כאשר משני צדדיו מוצבות אבני שיש "גִּלְעָד-לזכרם", שעליהן חקוק סיפור חייהם של הנופלים: יואב הרשונים הי"ד, אריאל חובב הי"ד, יוסף יעקב טויטו הי"ד, נועם בהגון הי"ד, נועם לייבוֹבִיץ הי"ד, רועי אהרון רוט הי"ד, אילן רייז ז"ל וראובן זרח מוטי שמרלינג הי"ד.

במתחם נשתל גן בוטני מרהיב המורכב מעצי שבעת המינים, משיחי ארבעת המינים, מצמחי תבלין ומרפא וכמו כן, מעצי ארץ ישראל.

במקום הוקמה גם רחבה גדולה לפעילות תרבותית של מאות משתתפים ובימי האביב והקיץ התקיימו במקום אירועים ופעילויות שונות

בתחומי הנצחה, מורשת, מורשת קרב, גבורה, ידיעת העם והארץ ועוד, בסיוע ובשיתוף פעולה עם צביה מינצר ע"ה, חברי מועדון 50+ ובשיתוף עם המועצה והמתנ"ס.

פעילות עשירה

בין היתר, התקיימה ב"נחלת הבנים" שורת האירועים הבאים: סיפור מלחמת לבנון השנייה וקרב בִּינֶת גִּיבֵל (משה מרחביה), סיפור גבורתו של מעוזיה סגל, בעקבות אלי כהן הי"ד, "להיות ירושלמי" ושחרור ירושלים על ידי אברהם דובדבני (דובדב), "העוז והענוה" - סיפור חייו ומותו של עמנואל מורנו הי"ד, "מבצע יונתן" - שחרור החטופים מאנטבה, "לא בגדתי" - סיפורו של אורי אילן הי"ד, מאיר הר ציון ז"ל - האיש הלוחם והאגדה, שחרור השומרון ועמק דותן בהשתתפות לוחמים ומקבלי הצל"שים, מלחמת יום כיפור - אביגדור קהלני, סיפור גוש קטיף (חגי הוברמן), "פלוגת האלוקים" - סיפור הפלוגה הדתית במלחמת העצמאות (אביטל רייכנר) ועוד פעילויות וערבי שירה.

ראוי לציין, שבחודשי ניסן ואייר, התקיימו ב"נחלת הבנים" פעילויות עם תלמידי מערכת החינוך באלקנה: בית ספר ממ"ד "כרמים",

תלמידי הישיבה התיכונית - ימ"ה ותלמידות אולפנת השומרון. פעילויות אלה כללו מפגשים מרגשים עם המשפחות השכולות שהנחילו לתלמידים את סיפור חייהם ומותם ואת מורשתם של הבנים, בליווי סרטים שהוקרנו בסניף בני-עקיבא.

כמו כן, התקיימו פעילויות בהדרכת תושבי היישוב (ובניהם אסף מינצר - ראש המועצה) אשר קבלו הכשרה ומערכי הדרכה, להכרת מטרות מיזם ההנצחה, צמחיית המקום, שבחי שבעת המינים ואגדות ארץ ישראל.

התלמידים המשתתפים קינחו בפעילות מעשית בהכנת שקיות תבלינים ל"הבדלה", שכללה מזכרת מהמקום.

עם הקמת אתר "נחלת- הבנים" הופקה חוברת ייחודית

(עוצבה ונכתבה על ידי אתי אלבוים), שהופצה לכלל התושבים. החוברת פתחה צוהר אל סיפורם המופלא של הנופלים ואפשרה למבקרים ב"נחלת הבנים" להעמיק את הידע על אודות הצמחייה והמקום.

עם הקמת "נחלת- הבנים" הועתקו הטקסים בערבי יום הזיכרון לרחבה הסמוכה והמקום הותאם להתכנסות של ציבור רחב.

לסיכום, התלכיד של תיעוד ייחודי על אודות הנופלים - בני ותושבי אלקנה, של אנדרטה מרכזית הבנויה מיצירות אבן מרשימות המציגות את שבעת המינים, של "כיתת לימוד טבע" המאפשרת פעילות של בתי ספר במקום, של אתר לסיור וביקור למשפחות היישוב, של גן בוטני מרשים, של אתר פעיל אשר מתקיימות בו פעילויות מגוונות בתחומי מורשת, תרבות וחינוך, לילדים, נוער ומבוגרים ושל מתחם חשוב הממוקם בטבורו של יישוב בלב ה"חיים" של אלקנה, מהווה את השילוב המתאים למימוש הנצחת הנופלים ולהנחלת זכרם ומורשתם לדורות הבאים.

יהי זכר חללי מערכות ישראל וחללי פעולות האיבה - נצור בליבנו לעד.

הכרזת המדינה בעיני ילד בן עשר

דוד ברוקנטל

אין זמן להתרגש מעוד הכרזה

הכרזת המדינה בעיני ילד בן 10 (שכתב על זיכרון הרגשותיו דאז בקיבוץ חפץ חיים, 40 שנים שנה מאוחר יותר)

רצתי לחדר האוכל כדי להספיק. ריצה במשק הייתה מסובכת מעט. היה צריך לשים לב לכל תעלת קשר חדשה שנחפרה, לכל ערמת עפר, אבל אנחנו נהנינו לדלג.

היה יום שישי אחר הצהריים. מעט מאוד חברים היו בחדר האוכל, שם היה הרדיו היחיד במשק. אנשים היו עסוקים בביטחון, בהתחפרות, בעונת הקציר, בהכנות לשבת, ובכלל, אירועים דרמטיים כבר היו למכביר ואין, כנראה, זמן להתרגש מעוד הכרזה.

גם אנחנו כילדים כבר ראינו משהו בחיים. נאצים, גסטאפו, מחנות, רכבות באירופה, עלייה להתיישבות על הקרקע, יום כניעת גרמניה, הסתרת מעפילים, "יציאת אירופה", ועדת חקירה בינלאומית של האו"ם, הצבעת הכ"ט בנובמבר, כל אלה היו רק חלק מן הדברים שקרו לנו יום, יום. אז מכריזים.

רק קיווייתי שבאמת, ההם, הבריטים, ייצאו ולא יתחרטו ברגע האחרון. לפחות את ה"משטרה" שלנו, הלא היא התחנה המקומית של

"משטרת היישובים העבריים", לא יוכלו למסור לערבים כפי שהם עושים במקומות רבים בארץ. הלא כתוב כך בעיתונים. בכל זאת עמד משהו באוויר. נשימתנו נעצרה. יהיה משהו אחר.

הנשק כבר נישא בגלוי, לא בדיוק לפי חוקי הבריטים ולא רק רובים איטלקיים קצרים ורובים קנדיים כבדים, שעמדו בתחנה קשורים בשרשרת.

קולותיה של תחנת האלחוט "יונה ו" ו"יונה 3" נישאו בקול, בלי חשש מהופעה פתאומית של אדום כומתה, או שפם בריטי כלשהו. על "הלוח השחור" בחדר אוכל תלו דף, שנרשמו בו בקודים משונים את תפקידי החברים ומיקומם בשעת חירום. למשל, נָשָׁר אחראי למטרת "2".

גם מאיתנו שוב לא הסתירו כל כך את "סודות הביטחון". את שפת המורס הרי ידענו טוב יותר מחברים רבים. את רשת התעלות בכל רחבי המשק הכרנו אנחנו על פה, ועור כפות רגלינו היה קשה מ"אימונים" בריצה יחפה על אבנים, קוצים ושדות חרושים. בליבנו, הכינונו את עצמנו למילוי תפקידי קשר ואחרים בעת הצורך.

מן הרדיו שמענו את ההכרזה. לא כל כך הקשבנו. יותר התרשמתי מכך שברכו שם "שהחיינו" בשם ובמלכות. גם ידעתי שחבר אחד של המשק נמצא שם במקום. העסיק אותי, אם יוכל ואם יספיק להגיע הביתה לשבת.

לא ידענו בדיוק מה יקרה. גם החברים לא ידעו. בנקודה נידחת, בין ערבים, כשהקשר לעולם דקיק ומקוטע, בעצם אינך יודע גם מה שקורה כעת.

אבל לנו יש עוד נשק, ומשתמשים בו אצלנו. מדברים על אמונה וביטחון בה'. בשביל זה לא צריך בריטים, וגם ה"פלמ"ח ו"ההגנה" אינם מספקים אותו. הוא נמצא בסליק הפרטי של כל אחד, כגדול כקטן, והנשק הזה עובד.

והאוויר שוב מתחיל לנשום והשבת נכנסה והחשכה ירדה. ובזמן סעודת ליל שבת בחדר האוכל בהאפלה, ראינו את חבר המשק יופ על הבולדוזר הגדול, משלים את הרמפה הגבוהה של העפר, המקיפה את הטבעת הפנימית של המשק, כקו הגנה שני למקרה... מדינה יהודית נושמת, וכדי שתוכל להמשיך לנשום, מחללים את השבת.

ובשבת השכם בבוקר, קפצנו בפיז'מות מן המיטות בבתי הילדים, לקול מטוסי ספיטפייר מצריים שירו צרורות לעבר שדה תעופה סמוך (1). אלה היו אולי הכוונות שלהם, אך הצרורות פגעו ליד גדרות המשק. כנראה שהם חשבו שאנחנו, בפיז'מות, הטייסים היהודים.

1. הכוונה, כמובן, למרגמה "2" יקרת המציאות, כפי שהסוד נתגלה לנו, לילדים "הגדולים", מאוחר יותר.
2. חבר הקיבוץ הרב ד"ר קלמן כהנא, היה חבר מועצת המדינה, נוכח בשעת ההכרזה וחתם על מגילת העצמאות.

3. היום מותר כבר לגלות: מחנה חיל האוויר תל נוף.

טיול כוכב - פנמה סיטי

העיר מודרנית ורוב המבנים גורדי שחקים.

רעייתי עפרה ואנוכי יצאנו לפני שנה לטיול משולב במרכז אמריקה: קובה, פנמה וקוסטה ריקה.

אתרכז הפעם בחווייה מהטיול בפנמה שהיא פחות מתוירת. פנמה עצמאית משנת 1903. גבולותיה הם מצפון- האוקיינוס האטלנטי בים הקריבי, ממזרח- מדינת קולומביה, ממערב- קוסטה ריקה ומדרום- האוקיינוס השקט. המשטר הוא רפובליקה והשפה הרשמית היא- ספרדית. שטחה של פנמה: 74,340 קמ"ר ואוכלוסייתה מונה 4.5 מיליון נפש.. עיר הבירה: פנמה סיטי, והדת השלטת היא הנצרות.

למחרת בבוקר יצאנו בשעה מוקדמת כדי להספיק לצפות באניות החוצות את **תעלת פנמה**. תעלת פנמה, מעבר להיותה אטרקציה תיירותית, מהווה תעלת ספנות חשובה המחברת בין האוקיינוס האטלנטי לאוקיינוס השקט. המעבר בתעלה חוסך שיט של אלפי ק"מ, ללא צורך להקיף את כל דרום אמריקה ופיצ'ר מגלן. בתעלה זו עוברות אלפי ספינות המובילות מיליוני טונות של סחורות. הכנסותיה של תעלת מוערכות ב-80% מסך ההכנסות של מדינת פנמה. ניסיון ראשון לבניית התעלה ע"י הצרפתים ב-1880, בניצוחו של פרדיננד דה לספס, נכשל בשל מגפת המלריה והקדחת הצהובה ומותם של כ-22,000 עובדים. בניית התעלה הופסקה ב 1893 וחודשה שוב ע"י הנשיא האמריקני תיאודור רוזבלט בשנת 1914.

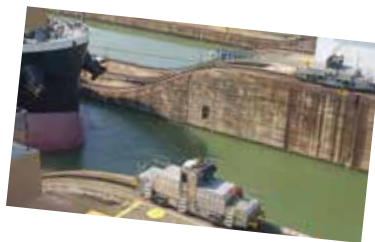
ביומנו הראשון ביקרנו בשבט האמברה, אחד משבעת שבטי הילידים, השוכן לגדות הנהר בג'ונגל. האינדיאנים בשבט **אמברה** שהיו לבושים בלבוש מינמליסטי, צבעוני, אספו אותנו בסירת קאנו עד לאי, ושם קיבלו אותנו בתופים ומחולות. קיבלנו הסברים מראש השבט על אופי החיים באי, על שמירת המסורת בקנאות מאז ומעולם, כאשר אחד המנהגים הוא להתקשט בצירי גוף. נחשפנו למלאכות היד שעושות נשות האי וכובדנו בארוחה של דג אמנון על האש, מוגש על עלה בננה. סירנו בבתי המגורים העשויים מקלונסאות של העצים המקומיים. לסיום האירוע צפינו במופע ריקודים מלווה בכלי נגינה מקומיים.

במקום ניתן לצפות בסרט ווידאו המתאר את סיפור התעלה.

בשל הפרשי הגבהים בין האוקיינוס האטלנטי לבין האוקיינוס השקט נעשה מעבר הספינות ע"י הצפת מים ומחסומים ב-3 שלבים עד להגעתם לתעלה. צפייה במעבר הספינות הוא מחזה מרתק ומרהיב.

משם נסענו ל **שמורת מטרופוליטנו**. הצעידה היא בתוך הג'ונגל בצמחייה העבותה, בקרב בעלי חיים וציפורים נדירות ועד לתצפית מרהיבה על פנמה סיטי.

משם שטנו ל**נהר הצ'ינגרס** וירדנו למסלול הליכה בג'ונגל (כ-2 ק"מ) וצפינו במגוון גדול של ציפורים וחרקים, וצמחים הייחודיים למקום הזה (מתברר, למשל, שבפנמה יש יותר מ-900 סוגי ציפורים).

המשך דרכנו היה לעבר טיילת אמדור. שכרנו אופניים ורכבנו לאורך הטיילת התוססת שבה מטיילים המוני תיירים ותושבים.

למחרת נסענו לשמורת **גמבואה** בפארק הלאומי סוברנייה, עשינו טראק ביער הגשם וביקרנו בחווה האקולוגית במקום. קבלנו הסברים על בעלי החיים המיוחדים, קופי סלוט, צפרדעים נדירות המאופיינות למקום, פרפרים, חממות לגידול סחלבים ועוד. פארק נוסף שבו טיילנו רגלית הוא **לה-צ'ונגה**, גם שם ההליכה בטבע היא תענוג אמיתי.

סיימנו את היום במסעדת "ארומה-גורמה" הכשרה, הנמצאת בעיר החדשה.

נהנינו מאד בפנמה, והטיול היה מוצלח ביותר. מכאן עזבנו את פנמה לכיוון קוסטה ריקה.

שבנו לפנמה סיטי ונכנסנו לאכול במסעדה חדשה לגמרי בשם "ירושלים". לשמחתנו, פגשנו שם את הרב מנדי מחב"ד, שנתן לנו הסבר על הקהילה היהודית בפנמה.

לדבריו, הקהילה מונה כ-10,000 יהודים שחיים ברובם בפנמה סיטי. הקהילה מאורגנת, וחבריה שומרי מסורת, ברובם קיימים שירותי דת כמו בתי-כנסת, מקוואות, בתי ספר וישיבות. חלק מיהודי פנמה הם צאצאים לאנוסי ספרד, חלק ממרכז אירופה והחלק הארי הם יהודים שהגיעו מסוריה והקימו את קהילת "שבת אחים". היהודים מקובלים מאד בחברה הפנמית, רובם מבוססים מאד ומצבם הכלכלי מצוין.

לעת ערב טיילנו בעיר העתיקה ובשוק העתיקות. רובה של

מאמנות במחותרת, בצפון אפריקה, אל הארץ המובטחת. מגלות לגאולה מנקודת מבט אומנותית.

חזרתי לכתובה ולספר על צבי במשך שמונה חודשים.

הסגולה של אלקנה בארץ ישראל

בוודאי שיש במקום הזה - אלקנה - סגולה, משום שעיקר הציורים החשובים שלי ציירתי כאן בבית הזה.

בתוך המאבק על הפרנסה, בגיל 50, יצאתי לפנסיה מוקדמת, חזרתי לעצמי להיות אותה נערה שהייתי. גם לעליה הבלתי לגאלית במרוקו חזרתי, שם הכרתי את סכאלה (צבי). העלינו יהודים בתנאים מסוכנים, אך הטרגדיה של הספינה "אגוז" הפסיקה את הפעילות שלנו בעקבות מעקב חשאי שנעשה אחרינו.

בעיקר חזרתי לימים אלו דווקא, משום שחשתי לאחר 20 שנות שתיקה בתקשורת הישראלית, שבהן אסור היה להעלות נושא זה, שהתקומם משהו בתוכי. יהודים רצו להגיע לארץ אבותיהם, ניספו בדרך, וכאילו לא נולדו ולא חוו את הכיסופים לארץ חמדה. איזה מין גורל זה?

החלטתי לצייר כדי שאוכל גם לצאת ולספר עליהם, ואולי לתקן במידת מה את האבל.

סיפורים בציורים

וכך היה שבעזרת אישור משרד החינוך הגעתי להרצות לפני תלמידים.

אחת המנהלות הראשונות שקיבלה אותי הייתה רבקה רינסקי! היא לימדה וניהלה את בית הספר שילה בקריית-אוננו. בהמשך חל תאריך מיוחד במינו, 500 שנה לגירוש יהודי ספרד.

בעיסוקי באירוע ההיסטורי הזה, שחשתי עצמי כקשורה בו דרך אימי שנולדה בלרשה שבמרוקו אספניול. ידעתי, וכך הבנתי שפה נמצא שורש סיפורם של יהודי מרוקו. למדתי וקראתי על הנושא ואז נולדו כמה ציורים מופלאים וגם כאן המשכתי להציג ולהרצות על עליית יהדות מרוקו לישראל.

סיפרתי לתלמידים ולשאר המאזינים שעוד לפני תנועת הבילויים, האוכלוסייה שהייתה בארץ ישראל באותם הימים הייתה ברובה המוגרבים שעלו לארץ ישראל מתוך אהבה עזה.

בהמשך היו בארץ אירועים פוליטיים, כמו הסכם אוסלו, מסירת נשק לערבים ומסירת הר הבית לווקף. חברים מאלקנה בוודאי זוכרים אותי יוצאת לצמתים בהפגנות. כאשר הביאו את ערפאת לארץ, זכור לי, יום שישי יצאו מאלקנה משפחות רבות, הקימו אוהלים מול הכנסת כדי למנוע פיזית שהוא לא ייכנס להר הבית וגם הצלחנו. מכאן נולד הרעיון לבטא דרך הציור את אהבתנו למקום הקדוש, ציורים של בית המקדש השלישי.

בהמשך, רציתי להשלים סידרת ציורים על חגי ישראל. למשל,

בכניסה לביתה של פנינה מואטי, מיד מרגישים כמי ששטים בגלים הסוערים של ההיסטוריה היהודית. מתוככי צפון אפריקה, בתוך גלי ההעפלה לארץ ישראל וחבלי הקליטה בה, ועד למקום הר הבית בירושלים. ההרגשה הזאת אינה רק דמיון שמתרוצץ לך בראש, אלא היא מכסה כל סנטימטר וסנטימטר על קירות הבית, בצבעים עזים ודינמיים.

מלווים את הכלה בחתונה במרוקו

ופנינה, בין שהיא יושבת בכורסא ובין שהיא מוליכה אותנו בהסבריה מציור לציור, אתה שומע בקולה את נימת העצב על בעלה סכאלה (צבי), שותפה לחיים כן המחותרת. שומעים זאת דרך ציוריה הרבים ועד לסיפור ההתיישבות באלקנה, שבה ערכה המשפחה מדי שנה בשנה את שמחת המימונה בביתם הפתוח לכל תושבי אלקנה. סכאלה הלך לעולמו לפני כשנה וחסרונו ניכר בכל חדר וחדר.

במקום לראיין אותה, ביקשנו ממנה לזרום ולספר בעצמה את סיפור חייה הקולח:

בשבוע שחלף הייתה אזכרה לבעלי האהוב צבי ז"ל שהלך לעולמו לפני שנה בדיוק. אחותי היחידה סוליקה חלתה בדומה לצבי באי ספיקת לב, אך סבלה קשה ונוסף לכך נדבקה בקורונה. ידעתי מניסיון אישי שאלו ימיה האחרונים, אך הריחוק מאדם יקר בימיו האחרונים, ניתפס כמו עינוי נוסף ואודה על האמת שחששתי שפטירתה תיפול על יום האזכרה לצבי, אך זה קרה בהפרש של כמה ימים.

בהערך טלפונים - מתכתבים

ביישוב מכירים אותי בדרך כלל כציירת ומורה לאומנות, אבל היה בי עוד דבר נסתר מהעין לרבים, כי כילדה אהבתי מאד לקרוא ספרים, התאהבתי בלימודי ספרות וגם כתבתי יומן בנעורי. נוסף לכך, ברגע שנוצר קשר ביני לבין חברים מבני- עקיבא מצרפת, בלגיה ואנגליה, שאפנו להתכתב, והיינו צמאים לקבל זה נזה מכתבים.

צריך לזכור שלפני 60 שנה לא היה ברשות כל אחד טלפון. לדוגמא, בעיר פאס שבה גרתי, היה טלפון אחד בלבד בבית-קפה, ששירת את אוכלוסיית העיר. בתור בת קטנה, במשפחה של 7 ילדים, נותרתי לבדי עם הורי, מלאה - בגעגועים לאחים ולאחות שהייתה בישראל וכך ניהלתי את ההתכתבויות שלי עימם.

כאן בארץ גם ניהלתי יומן בשעות שהייתי זקוקה לאוזן שומעת שלא הייתה, כאשר היינו חדשים בארץ.

עם צבי ששירת שירות מקוצר בצה"ל, התכתבנו הרבה, והכל שמור עד היום.

לאחר פטירתו של צבי "אהוב ליבי", נכנסנו לבידוד קורונה. למרות שנכדתי ראשית, גרה בביתי בחלק התחתון של הבית, לא התקרבונו זה לזה. אפילו הנינים לא הגיעו. יגון, עצב, אבל ובידוד שררו כאן וכך

המעפילים במרוקו מגיעים בליווי אנשי המחותרת לחוף הים כדי להעלותם לספינה

קריאת המגילה בביתו של זכריה גלזמן. בציור מופיעות דמויות מוכרות מאלקנה: פסיה גרנית, תמי וייס, חוה פירר, לאה ליבוביץ וכמובן זכריה שקורא את המגילה.

על סוכות, ציירתי טריפטיון של סוכות בעיר, בכפר, בירושלים וחנוכה בירושלים המוארת כאשר הניצבים הם משפחת ליבוביץ, לזכר הבן שלהם הי"ד.

על חג השבועות ציירתי את בית הכנסת בקיבוץ מירב והקהילה.

"יום ירושלים" צויר עם "ריקוד הדגלים", שביטא את הרעיון שיש להרים גבוה את דגלנו משום שזכינו למדינה.

בין לבין אהבתי ללכת למסיק זיתים, להכין שמן זית בבית - הבד באיתמר, ליצור ריבות

תאנים, ויין. זה מה שהוביל אותי לצייר את חיבתי לעצים, לשבעת המינים.

ואחרון חביב, ציירתי את קבוצת המטיילים של אבי ויעל רוגובסקי. הציורים בתוכנם נוגעים לדברי הימים שהיו אמנם בעבר, אך הם גם בהווה בתקופה שבה אנו חיים ומבטאים באהבה גדולה והודיה לבורא עולם על מה שזיכה אותנו בדור הזה "למרות הקורונה".

בחזרה למחתרת במרוקו.

ריכזתי שם פעילות כמדריכה בתנאים של מחתרת, נפגשנו ביער שבו התנהלו שיחות ושיעורים ולא פעם הובע בשיחות צער על כך שהרגשנו נטושים ללא שליחים מהארץ.

ב-1959, שוב יצאתי לצרפת לסמינריון של בני-עקיבא. הפעם הגיעו בני נוער מצרפת, מבלגיה, מאנגליה, מטוניס, מאלג'יר וממרוקו.

כאן נוצר קאדר של נוער יהודי. המפגש היה מאלף ורצינו לשמור על קשר בדרך הסלולה. הייתה התכתבות ענפה בינינו ולאחרונה מצאתי את כל אותם המכתבים שמורים,

מרגשים מאד. נראה, שהחברים מאד נהנו לקבל ממני מכתבים. אחת החברות הראתה את המכתב שלי למשפחתה והיא הגיבה שהיא צופה שבזקנותי שתבוא בעתיד הרחוק, אכתוב זיכרונות מחיי.

הפגישה הראשונה עם סכאלה

כמובן שחזרתי שוב מצרפת למרוקו והמשכתי את הפעילות במפגשים במחתרת.

המצוקה של הקהילה והנוער במרוקו הייתה גדולה, ואז פרצה שמועה מפה לאוזן, שניתן לעלות לישראל, שיש שליחים שבאים למשפחות הרוצות לעלות. אנשים היו נעלמים מבתיהם, ובשנת 1960 לא רציתי עוד להמתין לבלתי ידוע. החלטתי עם עצמי שאני אצטרף לפעילות העלייה וכך אמצא את עצמי עולה לישראל. כמובן שהורי לא ידעו דבר.

פגשתי שליח בשם רוג'ה ומסרתי לו על רצוני. הוא שלח לי מכתב וכך הגעתי לקזבלנקה. מי שקיבל והדריך אותי היה סכאלה (צבי). להורי סיפרתי שמצאתי עבודה באופנה ואחי מסעוד שגר בקזבלנקה היה בסוד העניינים. הוא היה בעצם המשענת שלי, כך שהורי, לכאורה, היו רגועים. הכיסוי שלי בקזבלנקה היה שאם שואלים אותי מה אני עושה, עלי להשיב שאני לומדת

ציור. כך הסתובבתי בתקופה זו עם פנקס רישום וצבעים, ציירתי הרבה דמויות של מוסלמים, נשים וגברים, שערים של העיר ונופים. כציירת פעילה ביקרתי גם בגלריות וציירתי בחדרי ציורי שמן ראשונים.

הפעילות המחתרתית הייתה בקבלת תדריך על ידי סכאלה, שמסר לכל אחד מהחבורה דהיינו: אלפרד, דוד, סוזי ואניטה, בניס, בנות, שלמראית עין היו נראים סתם חברים שנפגשים. קיבלנו, כל אחד, 12 שמות וכתובות של משפחות וכל אחד היה יוצא לבד, נוסע במונית עם נהג מוסלמי. מאתרים את הבית, דופקים בדלת ומיד זיהו אותנו. פשוט היינו בלתי מוכרים וזה אומר שה"מפיץ" בחור או בחורה הוא ציוני. נועלים את הדלת, מתעניינים מתי הם

מעוניינים לצאת, ולרוב התשובה הייתה מיד. הייתי רושמת פרטים, שמות, גילאים ויוצאת. כך היו הדברים נמשכים בכל היום. בערב לא יצאנו לפעילות.

כניסה ל"מקרר"

לפעמים היו הפסקות. על פי ידיעות המודיעין שהיו בידינו, לכל שיחה שנכנסה, הייתה למשטרה האזנה. כך שברגע של סכנה, יצאנו "למקרר". ואז ציירתי ביתר שאת.

כך היה עד לאותו בוקר שבו ניפגשנו כרגיל, אך הפעם סכאלה שואל, "שמעתם?" לא הבנו. "אוניית 'אגוז' טבעה עם כל המעפילים" היינו מוכים, המומים, הסתכלנו על דוד חברינו, אחותו, בעלה וכל 6 הילדים היו באנייה.

סכאלה מעביר הוראות לאן כל אחד יוצא "למקרר". במשך חמישה חודשים, הקירבה שנוצרה בין סכאלה לאניטה הניבה קשר רציני וכבר אז גורלנו היה משותף. לאחר חודש, כל החברים השרופים עזבו את מרוקו בצורה בלתי לגאלית ללא דרכונים.

אחד האירועים היה כאשר עבד אל נאצר שליט מצריים ביקר במרוקו. הייתה התעוררות של איחוד פאן ערבי. נאצר הניף דגל לאחדות ערבית כל ארצות ערב יוצאים נגד ישראל. באותו יום היו חגיגות בכל ערי מרוקו. אנחנו התכוונו להוציא קבוצה גדולה של ילדים, כביכול ילדים מתנועת הנוער. לכולם הכנו צעיף, עניבה והתלבשת הייתה אחידה. זכור לי שאני ניגשתי לבית שבו ילדים בני 10 שעזבו את הוריהם בחיפזון, מסדרים את הילדים בטור ארוך. אנו צועדים מסודרים, שרים שירים, חוצים את הכביש והמוני ערבים מוחאים לנו כפיים. וכך יכולנו להוביל אותה קבוצה ליעד שממנו היו כלי רכב מסייעים אותם עד לגבול ומשם לישראל.

הסתגלות לחיים בארץ

סכאלה קיצר את שהותו ויצא עם דרכון רשמי לצרפת. נפגשנו לפני ההפלגה במרסיי ויצאנו לדרך

באניה "ירושלים" לכיוון חיפה, לארץ הנכספת. כשהגענו ארצה אפשרו לנו לנוח מעט בתלמי יפה,

אך באותם ימים נדרשה הסתגלות למציאות הבלתי מוכרת. לאחר שנה, אחרי שעזבנו את תלמי יפה, הצלחנו להתארגן בעזרת אחותי האהובה, התחתנו והתחלנו לבנות את עצמנו בעבודה ובניין המשפחה היקרה שלנו.

אני מברכת על הניסים והנפלאות שהובילו אותנו מדיירת גג קטנה בשכונת התקווה, שאחריה קיבלנו דרך הסוכנות זכות לאזבסטון בנווה עמל בהרצליה. את הוריו של צבי הצלחנו להעביר לגור לידינו מקריית שמונה. רצינו להתקדם לקראת בית, ובגלל הפעילות שלנו במרוקו, הייתה לנו זכות לשיכון במרכז הארץ. כך הגענו לקיראון לשיכון אקדמאים. עברנו טלטלות, צבי רצה לנסוע בשבתות, הסכמתי, אך פקדו אותנו הרבה תלאות. צבי נפצע במילואים, אביו חטף רימון כאשר נסע באוטובוס בעזה ואיבד רגל, תינוקת אושפזה כאשר חלתה בדיזנטריה ואני, אחרי כולם, התמוטטתי וחליתי. במצב הקשה הזה ביקשתי מצבי שגנהל חיים דתיים והוא הסכים. היכרנו חברים דתיים בגילנו והצטרפנו לבית כנסת "צעירי ישראל" בקיראון, קהילה יוצאת מן הכלל.

התפנית

עשינו תפנית בחיינו הצטרפנו לשיעורים, לסמינריון של "אל המקורות", התחזקנו גם רוחנית וגם נולד הבן הרביעי אלעד. הגיעו ימים של הסכם אוסלו, הפגנות גדולות ואגב כך, ביקרנו באלקנה בעקבות ציפורה עדי. התאהבנו במקום וביום פקודה החלטנו להצטרף. צבי ניהל במשך שנתיים את המכולת באלקנה, ולאחר שש שנים הגרלנו מגרש ב"ישוב הקבע" ונכנסנו למהלך של בניית ביתנו. נוסף עוד בן, יונתן, כך גדלו הילדים היום, ברוך ה', לחמשת ילדינו, אריאלה, עופר, דורית, אלעד ויוני. נולדו לנו נכדים רבים וזכינו שחמשת נכדינו נישאו ונולדו לנו נינים. ה' זיכה אותנו בכל מה שאדם מבקש לעצמו.

בקשר לדרכי במסלול האומנות, אהבת הנעורים הייתה נטועה עמוק בליבי, במרוקו התחילו צעדים, אך כאן בארץ, היה נתק גמור. הייתי שקועה בהולדת ילדים ובהשלמת לימודים, במשך שלוש שנים, שלוש פעמים בשבוע ובשילוב עבודה כתופרת ראשית. לאחר מכן, התחלתי ללמד בבית-ספר מקצועי, מקצועות האופנה. השתלמתי עוד שנה כמורה לציור, ציור אופנה ותולדות הלבוש. כך שוב חזרתי לאהבת נעורי. היה זה מסע נפשי לחזור לציור בעיסוק עיקרי.

חזרה לאמנות

כאשר חזרנו בתשובה, ביקשתי מצבי לחזור לצייר והוא היה איתי בעניין. יצאתי איתו ועם הילדים למקומות יפים, לנופים, וצוירתי. רציני להגיע לחוג לציור עם תכנית מסודרת. כך למדתי ברמת גן אצל שמעון אבני במשך שלוש שנים ואז עלינו לאלקנה.

חיפשתי מקום בפתח תקוה, קרוב יותר ונרשמתי ל"יד לבנים" פעם בשבוע. התמדתי במשך 13 שנים. המסגרת אפשרה לי להמשיך להתפתח, והעיסוק הבלתי פוסק בציור, בסופו של דבר, נשא פירות. זכויות רבות להתמדה וליכולות הציור שלי יש לצבי בעלי ז"ל, שאפשר לי, למרות שהיו לנו חמישה ילדים לטפל בהם. כאשר הגענו לאלקנה, מיד התקבלתי כמורה לציור מאחר והייתה לי הסמכה לציור ולציור אופנה. לימדתי באלקנה ובאריאל במשך 10 שנים.

בגיל 50 היו מהלכי קיצוץ במשרד החינוך להוציא מורות למלאכה, לכלכלת בית ולציור ונסגרו בתי ספר לאופנה ומורות מבוגרות

הוציאו לפרישה מוקדמת. מאוד נפגעתי מהצעד הזה מפני שלא הייתי זכאית עדיין לפנסיה. כך חלה תפנית בפעילות שלי באמנות. נרשמתי ללימודי ערב, לימודי תואר ראשון באמנות וספרות מטעם אוניברסיטת הר-הצופים בירושלים. הלימודים היו תחת חסות הסתדרות המורים וסיימתי את התואר לאחר 13 שנה. חשבתי שאני הסטודנטית הזקנה ביותר, אך התברר לי שהיו מבוגרים ממני בטקס חלוקת התואר.

שאלות של זהות

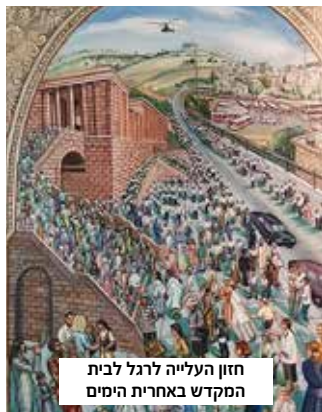
היציאה לפנסיה גרמה לי לחשוב, איך אוכל להרים את עצמי וחשבתי על התרכזות בציור ולצאת

בתערוכת יחיד.

במקביל פקדו אותי שאלות של זהות, כך ששקעתי בהרהורים, אך מעז יצא מתוק.

עלה בדעתי לספר לעולם דרך ציורים את סיפורם של מעפילי ספינת "אגוז" ובכלל על יהדות מרוקו, סיפור של קהילה שלא סופר. תוך כדי כך לימדתי בבית-ספר "מורשת" ברמת-גן בהנהלתה של המנהלת חיה כהן. לאחר מכן בבית-ספר עציין בתל-אביב בניהולה של שושי במקביל, פתחתי חוגים לציור לילדים, נוער ומבוגרים באלקנה.

בחוגים פגשתי גם ילדים של אותם תלמידים שלימדתי בבית-ספר היסודי באלקנה והפכו בינתיים לאבות ולאמהות.

חזון העלייה לרגל לבית המקדש באחרית הימים

של תערוכות

החלטתי להתרכז גם בתערוכות הציורים שלי לקהל הרחב. תערוכת היחיד התקיימה בהסתדרות המורים בתל אביב ובין המבקרים, היו אנשי המחותר לשעבר בצפון אפריקה והשר שמעון שטרית.

תערוכה שניה הצגתי סידרה של ציורים, המספרים את התלאות שפקדו את היהודים מגורשי ספרד. הפעם, האישיות המכובדת, הייתה נשיא המדינה יצחק נבון. התפרסמתי בעיתון הצופה, בעיתון הד החינוך ובעיתון מעריב.

הזמנתי להציג בחגיגת המימונה ב"מעלה אדומים" והגיעו נשיא המדינה חיים ויצמן וראש הממשלה יצחק רבין. שנים הצגתי את ציורי על מעפילי ספינת אגוז בבתי ספר, בחוגים שונים ולוויית את התערוכות מתוך מחויבות אישית.

משרד החינוך במורשת המזרח הזמין אותי בכל הארץ, להשתלמויות מורים, צבי היה מלווה אותי כל השנים, הצגתי בימי עיון בבר-אילן בסמינריונים שהתקיימו בשבתות בבתי מלון שאורגנו על ידי יוצאי ברית מרוקו ובימי הזיכרון של מעפילי אוניית אגוז הצגתי בבניי האומה.

סדרת הציורים על בית המקדש היו מוצגים בכל האירועים שהיו בירושלים הקשורים לבית - המקדש והצגתי גם בספריית היישוב כאשר מלאו לי שבעים שנה.

גם כיום לא הפסקתי את פעולתי בתחומים שונים. השלמתי ציורים על חגי ישראל ובקרוב אשלים סידרה של שבעת המינים, תוך כדי שאני מצוירת גם דמויות אהובות של קרובים.

וכל עוד ה' ייתן לי כוחות אמושיך להתמיד להנחיל בדרכי האמנותית את הנושאים היקרים לליבי.

עד כאן סיפור תולדותיה האישי של פנינה כפי שסופר לנו.

100,000 ₪ הנחה*
לתושבי אלקנה

פרוטיאה באלקנה

דיוור מוגן איכותי לקהילה הדתית לאומית

זה הזמן ליהנות מההטבות ולהצטרף לעשרות המאושרים שקבעו את פרוטיאה באלקנה כבית החדש שלהם

החלה הבנייה!

הצטרפו להצלחה!

לתיאום פגישה: *9405

*ההנחה מסכום הפיקדון לנרשמים עד סוף אפריל. החברה רשאית להפסיק את המבצע בכל עת.

בתי דיוור מוגן פרוטיאה בהר פרוטיאה בכפר פרוטיאה בים

בריש גלי הדמיה להמחשה בלבד

יומן קורונה 2021

יום שלישי 5/1/21 - השכם בבוקר התעוררנו להודעת משרד הבריאות שבינתנו חיובית לקורונה. כבר בשעה 8:00 הזדחלנו בסללום המכוניות באתר "אצטדיון המושבה" כדי להיבדק. המחזה הזכיר לנו את התורים בדרך למתקנים בדיסני וורלד, רק שלא היה כתוב בשילוט: מכאן עוד שעה וחצי המתנה. סוף, סוף, פתחנו פה גדול (נשמע חצוף?) לנוכח המטוש (עוד מונח חדש לשפה שלנו). הכל דרך חלון המכונית, ומכאן המשכנו הביתה.

בערב הופיעו סימנים מאיימים: כאבי שרירים, כאב ראש, צמרמורת. שנת לילה מטרפת.

יום רביעי 7:00 - השכמה עם טלפון מהמועצה: מקבלים אישור רשמי לתחושות שלנו ששינוי חיוביים. ברור שאנחנו חיוביים, הרי תמיד רואים את העולם באור חיובי.

החיובי של הבוקר הוא שלילי מאד, מרגיש רע מאד. אפילו מעט מים לא מצליחים להכניס לפה. קל וחומר אוכל לנפש.

במהלך הבוקר מתקשרים ממשרד הבריאות. מתעניינים בסימנים, בודקים את התנאים לבידוד, חקירה אפידמיולוגית: חקירה בעקבות הצעדים שלנו כמו חקירת שב"כ. ומקבלים מידע רלוונטי לנו.

ושוב טלפון מהמועצה. מבקשים לפרסם את שמנו כי יש הרבה חולים חדשים ורוצים לעודד בדיקות.

נותנים אישור! הכל גלוי! לא גנבנו את הקורונה. היא נתגנבה לביתנו. שהיא תתבייש.

ההודעה מתפרסמת ביישוב. זרם טלפונים מתחיל להגיע:

מה להביא?
מה לעזור?

עייפנו מרוב טלפונים. העברנו את הניידים למצב טיסה, ואת עצמנו העברנו למצב שינה. חבל שלא להיפך...

חולשה איומה, חוסר תיאבון, שיעול יבש. מכריחים את עצמנו לשתות.

ובינתיים ליד הדלת תנועה: אלמונים שמים מרק, שמים תבשיל, נותנים קריאה שנדע, ונעלמים. כמו מבצע של המוסד...

יום חמישי - המון טלפונים והודעות של משפחה וחברים. כולם דואגים. מרכז קורונה בקופת חולים שוב שואל ומתעניין. שליח מגיע עם ערכות סטורציה, כולל מדחום ומסכות

יש תחושה חזקה שאנחנו לא לבד. המדינה יודעת עלינו. אנחנו לא כרטיס רק קופת חולים. אנחנו שם ושם משפחה. לא שכחו אותנו בבית.

אני מצטטת מהוואטסאפיים הרבים:

"אוי, במה אפשר לעזור?"

"אם יש משהו אשמח לעזור"

"מה להביא היום? לשבת?"

"חיבוק ענק ממני"

"חושבים עליכם ומאחלים את כל הטוב שבעולם"

"אהובים שלנו, מאחלים לכם בריאות איתנה והחלמה מהירה"

"יכולה אולי לשמח איכשהו?"

"דואגת לך ומחבקת מרחוק."

"מאד רוצה לעזור לכם. רק תבקשו. מה חסר לכם? קניות? תרופות?"

"...כל עזרה נשמח להגיע רק תרגישו טוב"

יום שישי - לא ביקשנו אבל משלוחים של פינוקים מחכים מעבר לדלת

ביתנו (היחידה שלא נכנסה לבידוד) מגיעה לפני שבת עם מלא תבשילים לשבת ועם פרחים לנשמה.

ופתק: "אמאבא אהובים, שולחים לכם אוכל מרפא לגוף ולנפש עם המון נשיקות."

הנכדים בבידוד שולחים ציורים וברכות. מקבלים את השבת בבידוד. נועלים דלת כי אף אחד ממילא לא יגיע. (גם לגנבים לא כדאי).

משונה. מאז תחילת הקורונה אנחנו נפגשים עם הנכדים בכל שבת במרפסת. השבת? ממש לבד. אבל שינוי ביחד. זה גם מזל.

שבת - עם האוכל הטוב, שיש בו טעם נפלא (לא מובן מאליו), בא התיאבון... והחיזוק. הזמן זוחל לאט. טוב שיש כושר לקרוא עיתונים וספרים.

מדינה שלמה בסגר שלישי. זה לא עוצר את התחלואה... היום זה היום ה-12 מאז קיבלנו את החיסון הראשון. אולי זו בשורה לגוף שלנו? מה חברת פיזר פירסמה בעניין?...

מוצ"ש. הבדלה. הופ.. אין ריח לבשמים... איבדנו את חוש הריח. מבאס...

אז מה? לא נריח ריח של קפה טרי? תבשיל מרק? בושם טוב? ריח של תינוק אחרי מקלחת?

והילדים ממהרים לשאול לשלומנו. גם אתם שואלים? אז התשובה היא: עדיין חלשים מאד.

אם כל יום רגיל אנחנו משכימי קום להליכה מסביב לכביש המערכת של אלקנה, אז בימים אלה, קמים מאוחר ואין כוח להקיף את הבית שלנו.

יום ראשון - התרגלנו לשגרה של טלפונים והודעות התעניינות. כולל, מחווה לספרים מהספרייה.

נו תגידו? לא מרגש? עם מחוות ואיחולים מהלב אפשר לא להחלים? החיזוק הוא רק תוצאה טבעית.

יום שני מתחילה לרשום הספקים: שעות של צפייה בהרצאות ומופעים שנשלחים במייל. שעות של קריאת מאמרים וספרי איכות. מתי יהיה שוב זמן פנוי לקבל כזה עושר תרבותי?

בערב מאוחר מקבלים משלוח נהדר מהנכדים במודיעין. דרישת שלום נעימה ומשמחת.

יום שלישי, פעמיים כי טוב: איך אתה מרגיש? נאכ'ס

איך את מרגישה? נאכ'ס!
פעמיים כי רע.

בשפעת חורף רגילה יש ציפייה להתעורר לבוקר חדש יותר טוב מקודמו. כאן אין מקום לציפיות. אין יציבות במחלה. היא מטיילת בגוף ושולטת בו כבשלה. יום אסל יום בסל...

היום דאום בדאון...

פלא הוא בעינינו שלמרות שאנחנו נשואים שנים רבות, אנחנו בכל זאת שני אנשים שונים, אבל המחלה עוברת על שנינו באותו אופן בדיוק באותם שלבים בדיוק. רגעים היא חסה על האחד כדי שיעזור לשני להשתקם. פלא...

אבל המשפחה והחברים לא נותנים לנו ליפול ברוחנו, או בגופנו. עוטפים אותנו באהבה 24/7

כותבים... מתקשרים... מציעים... מביאים... עוד אחד היתרונות של יישוב קהילתי. ועוד יום תודה על הטעם הטוב שעוד נותר בפינו...

יום רביעי... - פתאום עולה החום. מישהו כאן השתגע. כן זאת הקורונה.

ושוב ליד הדלת מחכים לנו תבשילים... ומאפה לחמניות טריות.

היי, יש להן ריח! איזה כיף! חוש הריח חוזר?!
יום חמישי - ראש חודש שבט: פרחי כלניות צבעוניות לשבת.
להזכיר לנו שבחוץ הטבע מתעורר
מהמועצה שולחים ד"ש מתוק.

טלפון מהמטרה: אתם בבית? כן, לאן נלך? טוב, תרגישו טוב.
בערב משחקים עם הילדים והנכדים "שם קוד" בזום. איזה כיף להרגיש משפחה. איזה כיף: הראש עובד צלול.

יום שישי - אין הכנות שבת. החברים כבר הכינו. מחכים לצלול מהרופא שיתחקר ויוציא אותנו מהסגר, מהבידוד, מהמחלה.
האישור המיוחל מגיע!!! אישור מלשון אושר!!!

סוף טוב הכל טוב? הכל טוב!
תם ונשלם (בתקווה), יומן קורונה אישי, משפחתי.
על כך נודה לך: הגומל לחייבים (חיוביים) טובות שגמלנו כל טוב!!!
כתבה, הרגישה וחוותה, רחל דאום

יהודה כהן

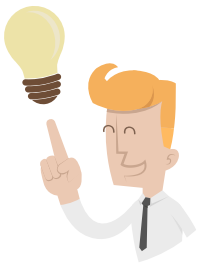
מלה בסלע

תפלה ברחובות

נדָמָה כִּי בְּרַחוּבוֹת נֹסְפָה אֲוִירָה שֶׁל קִדְשָׁה,
הַנִּבְעֵת מֵעֲשִׂיתֵנוּ מַעֲמֵק לִבֵּנוּ, מִתּוֹךְ הַתְּפִלָּה,
נִחְזָר וְנִבְקָשׁ וְנִתְחַנֵּן לִפְנֵי אֲדוֹנֵנוּ,
שֶׁנִּזְכָּה לִבְסוֹף לְזֹאת הַבְּרָכָה, וּבְזַמְנֵנוּ.
שֶׁהַשֶּׁבֶת תִּשָּׁב וְתִשְׁמַחֵנוּ בְּתוֹךְ מִשְׁפּוּחֵינוּ,
וּבְמוֹעֵד יִשְׂרָאֵל יִתְמַלֵּא כָּל בְּתֵי תְּפִלוֹתֵינוּ,
וְנִזְכָּה לְשִׂמּוֹחַ בְּשִׂמְחוֹת אֵין סֹפּוֹר בְּקִרְבֵּנוּ,
וְאַהֲבָה וְשְׁלוֹם וּבְרִיאוּת טוֹבָה יִהְיוּ חֵלְקֵנוּ.
הַלֹּאֵי וְנִשָּׁב וְנִשְׂוַחַח בְּהִיוֹתֵנוּ זְקֵנִים בְּרַחוּבוֹתֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵינוּ הַקְּטַנִּים צוֹהֲלִים וּמִשְׁחַקִּים לִפְנֵינוּ.
נִבְקָשׁ מִהַקַּב"ה - כְּפִי הַמְרֻפָּז בְּשָׁנָה זוֹ -
שִׁיעֵנִיק פְּתִירוֹנוֹת לְכָל צְרוּתֵנוּ,
וְאַהֲבַת חֲנֻם תַּעֲטוֹף אֶת כָּל בְּנֵי עַמֵּנוּ,
וְנִזְכָּה לְגֵאֲלָה הַשְּׁלֵמָה לְנֶגֶד עֵינֵינוּ

הַתְּמַלְאוּ הַרְחוּבוֹת בְּמִנְיָנִים בְּשָׁעוֹת הַתְּפִלָּה
אֲנָשִׁים עֲטוּפִים בְּטִלִּית קוֹרְאִים גַּם בְּסִפְרֵי תוֹרָה.
מִתְקַבְּצִים בְּחִצְרוֹת שֶׁל מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה,
שׁוֹמְרִים עַל הַגְּנֻלָּת וּמִשְׁתַּדְּלִים מְאֹד מִתּוֹךְ תַּקְוָה.
גְּלוּנוֹ כְּבָר יָמִים רַבִּים מִבְּתֵי הַכְּנֶסֶת הָאֶהוּבִים בְּקֵהֶלָה,
וְהַתְּרַגְּלוּ לְשָׂהוֹת בְּלִחּוֹת וְחֹם הַקִּיץ בְּגִלְל מַגְפָּה,
הַמִּסְכָּה חוֹסֶמֶת לָנוּ אֶת הַפֶּה וְגַם בּוֹלְמֵת אֶת הַנְּשִׁימָה,
אֲמָנָם מִתְחַזְּקִים אָנוּ, כִּי לֹא נִתֵּן לְחִסּוֹם אֶת הַנְּשִׁמָּה.
אָנוּ מִתְרַפְּזִים עוֹד יוֹתֵר בְּתְּפִלוֹתֵינוּ,
מִבְּקָשִׁים מִשְׁמִים רַחֲמִים, עַל הַחוֹלִים, הַמְּבַדְּדִים,
וְרַחֲמָנָא לְאַלְ-עַל הָאֲבָלִים.
מִבְּקָשִׁים מְבוֹרָא עוֹלָם לְהִסִּיר אֶת הַפַּגְפָּה הַזֹּאת מֵעֲלֵינוּ,
וְלְהַחְזִירֵנוּ לְבֵיתֵי תְּפִלוֹתֵינוּ,
וְשִׁבִּיא רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל חוֹלֵינוּ.

משואה לתקומה

לפניכם משימה משפחתית מאתגרת, המזמנת עיסוק בהעלאת שמות של גיטאות שהיו באירופה. ובמקביל, לחוש את בנין ירושלים. בטבלה שלפניכם מסתתרים שמות שנכתבו בצופן: אות אחת לאחור. כלומר: כל אות בטבלה מציינת אות שקודמת לה בסדר א-ב. מקוה שפתרון כתב-החידה יעורר שיחה ודין בנושא השואה והתקומה. מאחל לכם ענין והצלחה.

אלי שדה

לתקומה	מארזנו	משואה	נתזבו
_____	כשזתמכן	_____	דיז-זשתז
_____	אמצכזא	_____	בזתזכזק
_____	ולזאם	_____	גכבמכעיזר
_____	וש-וגכא	_____	גכשרסבז
_____	ושגסזא-ושבתכא	_____	דיז-מזהח'
_____	כה-זתן	_____	זכמסו
_____	לסעא-כתשבם	_____	טזנער
_____	נהכסא-כתשבם	_____	טמן
_____	נזחבזס-ושקם	_____	טשרזג
_____	נשלח-גדכס	_____	ישגמכסרו
_____	פכש-הזה	_____	ישחכס
_____	פכש-קכזס	_____	ישככסחתי
_____	פן-וסקט	_____	מגזג
_____	תכשא-וארזו	_____	מזגמכס
_____	תפש-ובשכזא	_____	נככהבסר
_____	תפש-וצשטכן	_____	ק'שסזגק'
_____	תפש-כצז	_____	רזגסו
_____	תפש-קכזס	_____	רזגסו
_____	תפש-תלן	_____	רשברזג
_____	תפשכ-קהר	_____	שבהזן

בהצלחה!

פרוטיאה באלקנה
מאחלת לכם

חג פסח
כשר
ושמח!

פרוטיאה באלקנה

דיור מוגן איכותי ראשון מסוגו לציבור הדתי

מזמינה אתכם להצטרף לקהילה דתית ואיכותית, להנות משיעורים בחברותא, הרצאות, תפילות בבית כנסת, אווירה חמה ומחבקת, להנות מביטחון אישי ואיכות חיים ברמה גבוהה.

הבניה החלה!

הצטרפו לקהילה מתגבשת ואיכותית, בדיוק כמו שאתם רגילים.

לתיאום פגישת היכרות: *9405

פרוטיאה באלקנה

בתי דיור מוגן | פרוטיאה בהר | פרוטיאה בכפר | פרוטיאה בים

